STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03348

LITERATUR IN DEMOKRATISHE UN TOTALITARE LENDER

O. Rapoport

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ראַפּאָפּאָרט

ליטעראַטור
אין דעמאָקראַטישע
און טאָטאַליטאַרע
לענדער

•

(דער גיפטיקער וואָרצל, פון וועלכן
עס איז אויסגעוואַקסן די ליקווידאַציע
פון יידישן וואָרט אין ראַטן־פאַרבאַנד)

מעלבורן, אויסטראַליע

1951

אַרויסגעגעבן דורכן מחבר

פאָרוואָרט

די „ליטעראַטור אין דעמאָקראַטישע און טאָטאַליטאַרע לענדער" קאָסט מיך זייער אַ סך — איך האָב פּראָסט־פּשוט טייער פאַר איר באַצאָלט . . .

צי די בראָשור וועט מיר אַריינטראָגן כאָטש אַ קליינעם טייל פון דעם, וואָס איך האָב באַצאָלט פאַר איר, ספק איך זייער שטאַרק, משפטנדיק לויט מיינע דערפאַרונגען מיט אַנדערע אויסגאַבעס מיינע . . .

* * *

איך מוז אַריינפלעכטן אין מיין הקדמה אַ שטיקל געשיכטע, וואָס איז פאַרבונדן מיט דער דאָזיקער בראָשור.

זיצנדיק אַמאָל ביים פאַרשטאָרבענעם א. פאַטקין, האָב איך אים געפרעגט צי עס געפינען זיך נישט ביי אים קיין עקזעמפּלאַרן פון די „פרייע שריפטן" (דריי־חודשניק, אַרויסגעגעבן פאַר דער מלחמה דורך י. נ. שטיינבערג), וואו עס געפינען זיך מיינע אַרטיקלען, וועלכע פעלן מיר, און כידאַרף זיי נויטיק האָבן.

— יאָ, — האָט פאַטקין געענטפערט, — איך מוז האָבן עטלעכע נומערן, — און ער האָט גענומען זוכן צווישן זיינע ביכער.

און איין נומער האָט ער געפונען.

איידער ער האָט מיר איבערגעגעבן דעם נומער, האָט ער דאָרט באַמערקט אויך זיינעם אַן אַרטיקל, טאָ ווי קאָן ער מיר אָפּגעבן דעם עקזעמפּלאַר?

— גיט־זשע מיר בלויז מיין אַרטיקל.

— גוט, — האָט פאַטקין מסכים געווען, — אָבער פריער וויל איך אים נאָכאַמאָל איבערליינען.

דאָס איז געווען מיין אַרטיקל „פּראָלעטאַרישע ליטעראַטור — פּראָ און קאָנטראַ".

אין אָוונט פון זעלבן טאָג, צו דער פייערלעכער דערעפענונג פון

דער פסח־קאַפּלאַן־ביבליאָטעק אין „ביאַליסטאָקער צײַטער", איז א. פּאַטקין געקומען (הגם שוין מיט אַ שוואַרצער בינדע אויף זײַן קראַנקן אויג) און אין אַרײַנגאַנג־זאַל האָט ער מיר איבערגעגעבן מײַן אויסגעריסענעם אַרטיקל און מיט זײַן כאַראַקטעריסטישן ענטוזיאַזם געזאָגט:

— באַאַרבעט די דאָזיקע טעמע אין אַ בוך פון 300 זײַטן! איך בין זיך מתחייב אַליין עס איבערצוזעצן אין ענגליש און אַרויסצוגעבן אויף מײַן חשבון.

איך האָב דעם פאָרשלאָג אָנגענומען מיט אַ געוויסער ענדערונג: דאָס בוך וועט באַהאַנדלען נישט נאָר די פּראָבלעם פון פּראָלעטאַרישער ליטעראַטור, נאָר אויך אַ גאַנצע רײ אַנדערע פּראָבלעמען, וואָס האָבן אַ שײַכות מיט איר, ווי: די ליטעראַטור אין דעמאָקראַטישע און טאָטאַליטאַרע לענדער; דער סאָציאַליסטישער רעאַליזם; די ירידה פון דער סאָוועטישער ליטעראַטור בכלל און פון דער סאָוועטיש־יידישער בפרט.

איך האָב גענומען אַרבעטן אויף דעם בוך, וועלכן פּאַטקין האָט „באַשטעלט" אין אַן אויסברוך פון ענטוזיאַזם.

דעם אמת געזאָגט, האָב איך צוערשט נישט גענומען צו ערנסט פּאַטקינס צוזאָג; אָבער צו מײַן שטוינונג האָט ער זיך דורכגענומען מיטן דאָזיקן געדאַנק נישט אויף קיין קאַטאָוועס, און הגם ער איז געווען קראַנק (און כסדר געוואָרן אַלץ קראַנקער און קראַנקער), דאָך האָט ער מערערע מאָל מיר דערמאָנט אין אונדזער אָפּמאַך און געפאָדערט בײַ מיר דאָס בוך.

ווען עס איז מער ווייניקער פאַרטיק געוואָרן דער אַרײַנפירקאַפּיטל (די „ליטעראַטור אין דעמאָקראַטישע און טאָטאַליטאַרע לענדער"), האָט ער אפילו פאַרגעלייגט דאָס איבערצוזעצן אויף ענגליש און איך זאָל דאָס פאַרלייענען אויף אַ פאַרזאַמלונג פון אויסטראַלישן פּען־קלוב, וואָס ער וועט אַראַנזשירן.

דער דאָקטאָר האָט אים אָבער דאַן פאַרבאָטן צו שרײַבן און פון דאָזיקן פּלאַן איז גאָרנישט געוואָרן. דאַקעגן האָב איך אָט דעם קאַפּיטל אויסגענוצט פאַר אַ רעפעראַט אין „קדימה", און די באַרימטע געשעענישן אַרום אים צעגייען זיך ווי קרײַזן, וואָס שאַפן זיך בײַם אַרײַנוואַרפן אַ שטיין אין וואַסער...

איך האָב נישט נאָר טײַער באַצאָלט פאַרן רעפעראַט, נאָר איך גיי נאָך איצט עפּעס צוצאָלן צום באַצאָלטן דורך דער בראָשור...

און דאָס איז טאַקע אויך איינע פון די סיבות פאַרוואָס איך

גיב מיין אַרבעט אַרויס אַלס בראָשור און נישט אַלס בוך.

עס איז שוין אַ גענוגע העזה צו וועלן אַרויסגעבן בראָשורן...

און איך דאַנק באמת מעלבורן דערפאַר, וואָס זי האָט נאָך ביי מיר נישט אָפּגעטויט אויך אָט די העזה (ווי אַ סך אַנדערע, מיט וועלכע איך בין געקומען אַהער)...

י. ר.

21־טער יאַנואַר, 1951.

אריינפיר

דאָס וואָרט „גראַפאָמאַן", וויים יעדער איינער, איז פאַר שרייבער אַ שרעק־וואָרט און אַ פאַרניכטנדיק געווער. יעדער שרייבער שרעקט זיך פאַרן וואָרט „גראַפאָמאַן", ווען מען ווענדט עס אָן לגבי אים, און יעדער שרייבער באַנוצט עס לגבי אַ צווייטן, כדי אים מאָראַליש צו „פאַרניכטן". הערט זיך, אדרבא, איין ווי דער שרייבער איקס רעדט אַרוים לגבי אַ צווייטן דאָס וואָרט „גראַפאָמאַן" און איר וועט זיך איבערצייגן, אַז איקס איז איבערצייגט אין דער פאַרניכטנדיקער קראַפט פונם דאָזיקן שרעק־אַניאַגנדיקן און מאָראַליש־טויטנדיקן וואָרט.

אין דער אמתן איז די איינפאַכע באַדייטונג פון דאָזיקן וואָרט נישט אַזוי שרעקלעך און אוודאי נישט פאַרניכטנדיק. דאָס וואָרט באַדייט — אין גריכיש — אַ מאַניע, אַ לײדנשאַפט צו שרייבן.

אָבער אויב אַזוי איז יעדער עכטער שרייבער אַ „גראַפאָמאַן", ווייל יעדער עכטער שרייבער איז באַהערשט פון דער לײדנשאַפט צו שרייבן. דאָס איז דער סימן מובהק פון אַ שרייבער. דאָס הייסט אָבער נישט, אַז אָט די לײדנשאַפט, וואָס איז געמיינזאַם סיי דעם שרייבער און סיי דעם „גראַפאָמאַן", מאַכט דעם גראַפאָמאַן פאַר אַ שרייבער און דעם שרייבער פאַר אַ גראַפאָמאַן אינם זין ווי דאָס איז אָנגענומען אין טאָג־טעגלעכן געברויך. ביידע פאַרמאָגן טאַקע איין לײדנשאַפט, אָבער ביי איינעם מאָלט די מיל מעל, און ביים צווייטן — ווינט.

צו וואָס האָב איך זיך אָפּגעשטעלט אויפן דאָזיקן מאָמענט? כדי אונטערצושטרייכן, אַז די לײדנשאַפט צו שרייבן, וואָס מאַכט

אזוי לעכערלעך דעם גראַפאָמאַן, איז נישט ד י איינגנשאַפט, וואָס מאַכט דעם גראַפאָמאַן פאַר אַ גראַפאָמאַן, — אויך דער עכטער שרייבער פאַרמאָגט אָט־אָ־די לײדנשאַפט. און נישט נאָר ער פאַרמאָגט זי, נאָר ער מוז זי פאַרמאָגן, ווייל אָט דווקא זי מאַכט אים פאַר אַ שרייבער. דער שרייבער האָט אַ לײדנשאַפט צו שרייבן, ד. ה. אַרויסצוברענגען אין ווערטער וואָס ער פילט, אין וואָס ער גלויבט. ער פאַרמאָגט און מוז פאַרמאָגן אָט־די איינגנשאַפט, וועגן וועלכער ירמיה, איינער פון די גרעסטע דיכטער פון אַלע צייטן, האָט געזאָגט (מיט אַזוי פיל דיכטערישן פייער און בילדלעכקייט): „...איך האָב געוועסט געזאָגט: איך וועל אים נישט דערמאָנען און וועל מער נישט רעדן אין זיין נאָמען; אָבער עס איז אין מיין הארצן ווי אַ ברענענ־דיק פייער, איינגעשלאָסן אין מיינע ביינער, און איך מאַטער זיך עס איינצוהאַלטן, אָבער איך קען נישט".

דער שרייבער מ ו ז זאָגן דאָס, מיט וואָס ער פאַרגייט אין טראָגן, וואָס רייפט אָן אין אים, וואָס מוז געבוירן ווערן אַלס לעבע־דיקע זאַך.

דער גראַפאָמאַן אָבער קאָן זאָגן אַלץ — נישט קיין נפקא מינה וואָס.

די זעלבע לײדנשאַפט צו שרייבן פלאָגט זיי ביידע, אָבער ביים שרייבער איז זי אַן אָרגאַנישע, אַ פאַרוואָרצלטע אין זיין גייסט און געמיט, און זי קאָן נישט לעבן (און נאָך ווייניקער זיך אויסלעבן) אָן די דאָזיקע וואָרצלען; און ביים גראַפאָמאַן איז זי וואָרצללאָז, אַ פאַנטאָם אָן פלייש און בלוט.

אָט דאָס איז דער אונטערשיד צווישן אַ גראַפאָמאַן און אַ שריי־בער: דער גראַפאָמאַן קאָן באַפרידיקן זיין לײדנשאַפט מיט ווערטער, נישט קיין נפקא מינה וועלכע; דער שרייבער קאָן באַפרידיקן זיין לײדנשאַפט נאָר מיט ווערטער, וועלכע ווערן געבוירן אין זיין גייסט און אין זיין געמיט.

און במילא מאַכט די זעלבע לײדנשאַפט פונם גראַפאָמאַן — אַ לעכערלעכע פערזאָן, און פונם עכטן שרייבער — אַ טראַגישע פיגור.

פונם אויבנגעזאָגטן דרינגט אַרויס, אַז דער שרייבער נויטיקט זיך, כדי אויסצולעבן זיין לײדנשאַפט, אין פרייהייט; ער מוז האָבן פרייהייט אויסצודריקן וואָס ער פילט און טראַכט, וואָס עס צינדט זיך אין אים אָן.

און במילא איז פרייהייט דער הויפּט־באַדינג פאַרן וואוקס און פאַנאַנדערבלי פון ליטעראַטור.

די אַלטע גריכישע ליטעראַטור — באַזונדערס דער טעאַטער — איז שטאַרק אַנדערש פון דער ליטעראַטור פון די אַלטע יידן; אָבער ביידע האָבן צו פאַרדאַנקען זייער גרויסע אַנטוויקלונג דער אַטמאָס־פער פון פרייהייט, אין וועלכער זיי האָבן זיך אַנטוויקלט.

לאָמיר דאָס אילוסטרירן מיט איינצלנע ביישפּילן פונם לעבן פון ביידע פעלקער.

אין זיין בוך „ציוויליזאַציע" (אין ענגליש) דערציילט קלייוו בעל וועגן דעם, אַז אין אַטען, אינם יאָר 404 פאַר דער ק. ע., האָט מען אין מלוכה־טעאַטער געשפּילט אויפן געזעלשאַפטלעכן חשבון אַריסטאָפאַנעסעס קאָמעדיע „ליזיסטראַטאַ".

אַטען האָט דאַן געפירט אַ קאַמף אויף לעבן און טויט מיט ספּאַרטאַ; זי האָט דאַן געהאַט געליטן די פאַרניכטנדיקע מפּלה ביי סיראַקוז (און ווי היסטאָריקער האַלטן, האָט די דאָזיקע מפּלה אין לעצטן סך־הכל דערפירט צו אַטענס אונטערגאַנג).

„דער מלחמה־פיבער — שרייבט קלייוו בעל — האָט געבושעוועט. און פונדעסטוועגן האָט די אַטענער מלוכה געשטעלט אין אַ מלוכה־טעאַטער, פאַר מלוכה־געלט, די דאָזיקע ליידנשאַפטלעך אַנטי־מיליטאַריסטישע און אַנטי־פּאַטריאָטישע פּיעסע. עס האָט נישט גע־שפּילט קיין שום ראָליע, וואָס די אַרמיי איז אויסגעלאַכט געוואָרן, וואָס פּאַטריאָטישע געפילן זענען געמאַכט געוואָרן ביליק, וואָס פון שפּיאָנען־יעגער און ספּאַרטאַ־פרעסער האָט מען געהוזקט, און פון די דעמאָקראַטישע פירער האָט מען געמאַכט אויסצודרייען. איז די ,ליזיסטראַטאַ' געווען די בעסטע קאָמעדיע פון יאָר? אַט אַזוי איז געשטאַנען די פראַגע. און אויב יאָ, האָט זי באַדאַרפט באַקומען דעם פּריז און אַ מלוכה־פאָרשטעלונג".

און אין ירמיה, אין קאַפּיטל כ"ו, געפינען מיר פאָלגנדיקע געשעעניש: אין הויף פון בית־המקדש האָט ירמיה געזאָגט צום פאָר־זאַמלטן עולם: „אַזוי האָט גאָט געזאָגט: אויב איר וועט נישט צוהערן צו מיר, צו גיין אין די וועגן פון מיין תורה, וואָס איך האָב אייך געגעבן; צוצוהערן צו די ווערטער פון מיינע קנעכט די נביאים, וואָס איך שיק צו אייך, און שיק נאָכאַנאַנד און נאָכאַנאַנד, און איר האָט נישט צוגעהערט, וועל איך מאַכן דאָס דאָזיקע הויז אַזוי ווי שילו, און די דאָזיקע שטאָט וועל איך מאַכן פאַר אַ קללה ביי אַלע פעלקער פון דער ערד".

דערהערט אַזעלכער ווערטער (די פאָראויסזאָגונג, אַז דער בית־המקדש און ירושלים וועלן חרוב ווערן), האָט דאָס פאָלק מיט די

כהנים און נביאים געכאַפּט ירמיהן און געשריגן: „שטאַרבן מוזטו שטאַרבן!”

אָבער בעת דער געכאַפּטער ירמיה איז געשטעלט געוואָרן צום משפּט אין גאָטס הויז, און די כהנים און נביאים האָבן געפאָדערט פאַר אים טויט־שטראָף, האָט ירמיה געזאָגט: „גאָט האָט מיך גע־שיקט נביאות צו זאָגן אויף דעם דאָזיקן הויז און אויף דער דאָזיקער שטאָט אַלע ווערטער וואָס איר האָט געהערט... גאָט האָט מיך באמת געשיקט צו אייך”.

„האָבן די האַרן און דאָס גאַנצע פאָלק געזאָגט צו די כהנים און צו די נביאים: דעם דאָזיקן מאַן קומט נישט טויט־שטראָף, ווייל אין נאָמען פון יהוה אונדזער גאָט האָט ער גערעדט צו אונדז”.

און מען האָט ירמיהן נישט געטויט.

מען דאַרף זיך אָפּגעבן אַ דין־וחשבון, וואָס עס באַדייט פאַר אַ פאָלק צו שטיין אין מיטן פון אַ מלחמה, אין וועלכער מען ליידט מפּלות; מען דאַרף זיך אָפּגעבן אַ דין־וחשבון, וואָס עס האָט פאַר די יידן פון אַלטן ירושלים באַדייט דער בית־המקדש, כדי צו באַ־גרייפן ווי פריי עס איז געווען אין אָטען דאָס וואָרט פון דעם קינסט־לער און אין ירושלים — דאָס וואָרט פון דעם נביא.

און נאָר אַ דאַנק אָט דער פרייהייט, וואָס האָט געשיצט דעם דיכטער אין אָטען און דעם דיכטער־נביא אין ירושלים, האָט זיך די קונסט אין אָטען און די נבואה אין ירושלים אַנטוויקלט צו דער העכסטער הויך.

מען מוז דאָ באַרירן נאָך איין מאָמענט, וואָס האָט אַ שייכות מיט אונדזער טעזע, אַז דער הויפּט־באַדינג פאַר דער אַנטוויקלונג פון ליטעראַטור איז פרייהייט — וואָס מער פרייהייט, אַבסאָלוטע פריי־הייט.

אין ליטעראַרישן שאַפן שפּילן אַ (בשותּפותע) ראָליע די צוויי מאָמענטן פון באַוואוסטזיין און אונטערבאַוואוסטזיין.

אָן דעם מאָמענט פון אונטערבאַוואוסטזיניקער אינטואיציע, וואָס מען רופט „אינספּיראַציע”, איז נישטאָ קיין גרויסע קונסט. אמת, כדי די אינספּיראַציע זאָל נישט פאַרבלאָנדזשען, איז נויטיק די שותּפות פונם קאָנטראָלירנדיקן און רעגולירנדיקן באַוואוסטזיין, אָבער דאָס פּרימערע איז די אונטערבאַוואוסטזיניקע אינספּיראַציע.

אָבער אָט דער וויכטיקער מאָמענט אין ליטעראַרישן שאַפן נויי־טיקט זיך אין פרייהייט, פאָדערט אוממיטלבאַרקייט. אַ צו שטאַרקער קאָנטראָלירן זיך (באַזונדערס אינם אָנהויב־פּראָצעס פון אינספּיראַ־

ציע) צוליב וועלכע נישט איז אויסערלעכע מאָטיוון, איז פאַטאַל פאַרן ליטעראַרישן שאַפן.

די אינספּיראַציע דאַרף פליסן פריי, און דער קאָנטראָלירנדיקער באַוואוסטזיין דאַרף זיך רעכענען בלויז מיט די אינערלעכע שטימען פונם אונטערבאַוואוסטזיין און פונם באַוואַסטזיין, כדי זיי צו האַר־מאָניזירן אין איין גאַנצעס, אָבער ער טאָר נישט וואַרפן קיין בליקן אויפן אַרום, צי זיי אַפּלאָדירן אָדער זיי פייפן. ווען ער טוט עס אפילו פרייוויליק מוז עס ברענגען שאָדן, שוין אָפּגערעדט ווען דער אונטערבאַוואוסטזיין איז געצוואונגען דורך אויסערלעכע סיבות צו מעסטן זיינע אינספּירירטע איינפאַלן מיט אויסערלעכע מאָסן, און דער באַוואוסטזיין איז געצוואונגען צו קאָנטראָלירן זיין קאָנטראָל־אַרבעט מיט אויסערלעכע מאָסן.

די לאַגע פון ליטעראַרישן שאַפן אין דעמאָקראַטישע לענדער

ווי אַזוי איז די לאַגע פון דער ליטעראַטור אין די דעמאָקראַ־טישע לענדער, געמאָסטן מיטן עיקרדיקן באַדינג פאַרן ליטעראַרישן געדייען — איר פרייהייט?

עס איז נישטאָ קיין שום ספק, אַז דער קינסטלער אין דער היינטיקער דעמאָקראַטישער וועלט, וואָס אין איר הערשט קאַפּיטאַליזם, ליידט אָפּט פון דער געלט־סיסטעם.

דער קינסטלער קאָן אָפט נישט אויסטראָגן זיין ווערק אינם אונטערבאַוואוסטזיין אַזוי לאַנג, ווי דאָס פאָדערט זיך אין געגעבענעם פאַל, — ער מוז וואָס שנעלער פאַרענדיקן דאָס ווערק, כדי צו עסן; דער קינסטלער קאָן אָפּט נישט קומען אין קאָנטאַקט מיטן פּובליקום, פאַר וועמען ער שאַפט זיין ווערק, ווייל דער פאַרלאַג, די אויסשטע־לונג, דער מוזעאום זענען פאַר אים געשלאָסן, — דער קינסטלער איז צו נאָוואַטאָריש פאַר זיי אָדער צו רעוואָלוציאָנער, — נישט יעדעס דעמאָקראַטיש פּובליקום איז אַזוי לאָיאַל צום קינסטלערס שטים, ווי אין אַטען, און צום נביאס שטים, ווי אין יהודה.

עס איז אויך נישט אמת (אין דער אבסאָלוטער מאָס) געטעם זאָג, אַז „אויב דאָס זענען רויזן, וועלן זיי שוין בליען"; עס איז דער מינדסטער ספק נישטאָ, אַז דער אָרימקייט־פּראָסט, וואָס איז אַ צווי־לינג־ברודער פון קאַפּיטאַליזם, האָט נישט ווייניק ליטעראַרישע רויזן נישט געלאָזט זיך פאַנאַנדערבליען, ער האָט זיי דערשטיקט אין דער קנאָספּ, אָדער אפילו אינם זאָמען.

אָט דאָ נישט לאַנג האָב איך געלייענט אַ ווײ־געשריי פון אַן ענגלישער שרייבערין וועגן גורל פון די ענגלישע דיכטער (נאָך מער, פון דער ענגלישער דיכטונג). די ענגלישע דיכטערין קעטלין רעין שרייבט אין מעלבורנער „מעאַנדזשין" (נומ. 40) אַן אַרטיקל אונטערן מער ווי קלאָרן טיטל: „ווי אַזוי זאָלן דיכטער לעבן?"

זי שטעלט פעסט, אַז דיכטער קאָנען נישט לעבן פון זייער דיכ־טונג, ווייל די האָנאָראַרן פאַר לידער זענען קליינע און פון לידער־ביכער האָט מען נאָך ווייניקער צוליבן שוואַכן אינטערעס פון עולם צו דיכטונג. איז ווי זאָל אַ דיכטער לעבן, אויב ער האָט נישט קיין פאַרמעגן און האָט נישט קיין מעצענאַטן (אַ זאַך, וואָס איז לעצטנס אַזאַ זעלטנהייט)?

עס איז קלאָר, אַז פון אַ שטעלע אָדער אַ פאַך, וואָס האָט מיט זיין דיכטערישער באַרופונג קיין שום שייכות נישט.

אָבער אַ דיכטער, וואָס האָט נישט קיין צייט אַרומצוגיין „ליידיק", ד. ה. צו טראַכטן, צו לאָזן רייפן זיינע געפילן, צו אַרבעטן כסדר אויף זיין מאַטעריאַל — דעם וואָרט, אים אונטערטעניק צו מאַכן זיין יעדן געפילס־ניואַנס, — אַזאַ דיכטער קאָן זיך נישט אויס־לעבן און ער קאָן נישט געבן דאָס, וואָס ער דאַרף געבן.

נישט נאָר די איינצלנע דיכטער אַנטוויקלען זיך נישט, — די דיכטערישע קונסט אַלס אַזאַ זינקט, אַנשטאָט זיך צו הויבן.

וויפיל די יידישע ליטעראַטור און די יידישע דיכטונג האָבן געליטן פון דעם שרייבערס אָפּהענגיקייט פון דער געלט־ אָדער פאַר־דינסט־פראַגע, ווייס יעדער יידישער שרייבער.

די קאַפּיטאַליסטיש־דעמאָקראַטישע געזעלשאַפט האָט נישט איין שרייבערישן טאַלאַנט איינגאַנצן פאַרניכטעט, און נישט איינעם מאָ־ראַליש פאַרקריפּלט.

אָבער די קאַפּיטאַליסטישע געזעלשאַפט, אויף וויפיל זי איז דעמאָ־קראַטיש, קאָן אָנטאָן דער ליטעראַטור שאָדן, אָבער איינגאַנצן זי פאַר־ניכטן איז זי נישט בכוח. זי קאָן איבערקויפן די שוואַכערע כאַראַק־

טערן; זי קאָן אַמאָל אומברענגען אַן עקשן, וואָס וויל מיט איר נישט גיין אויף קאָמפּראָמיסן, אָבער די ליטעראַטור, אַלס גאַנצעס, גייט זייער אָפט אַרויס פון קאַמף מיטן געלט אין אַ דעמאָקראַטישער געזעל־שאַפט אַלס זיגער. דזשעק לאָנדאָנס „מאַרטין אידען" איז נישט קיין יחיד, ער איז דער סימבאָל פון דער ליטעראַטור אין דער קאַפּי־טאַליסטיש־דעמאָקראַטישער געזעלשאַפט.

די געלט־הערשאַפט שטעלט אויפן וועג פון שרייבערישן טאַלאַנט שוועריקייטן; זי שטעלט דעם שרייבער פאַר נסיונות בנוגע צו זיין אין זיין אינערלעכער שטים, לאָזן ברעכן זיין שרייבערישע חוט־השדרה און — שרייבן דאָס, וואָס די געלט־זעק פאָדערן פון אים.

אָבער היות ווי די דעמאָקראַטיע גיט נישט די געלט־זעק קיין אַבסאָלוטע מאַכט איבער דער ממשלה פון וואָרט, קאָן זי אָפט ברעכן שוואַכע, זי קאָן אַמאָל אומברענגען אַ שטאַרקן, אָבער על פי רוב שמידט זי אויס, ווי שטאָל, די שטאַרקע, די מאַרטין אידענס, וועלכע האָבן אַ מעגלעכקייט זיך קעגנצושטעלן, פאַרן פרייז פון צוהונגערן, פון אָרימקייט, פון לעבן אַ צייט אין שאָטן, נישט געדרוקט, נישט אָנערקענט.

דער שרייבער קאָן קעמפן פאַר זיין פרייהייט פון וואָרט; ער קאָן זוכן — און ער געפינט אָפט — פאַרבינדעטע אין זיין קאַמף פאַר דער דאָזיקער פרייהייט פון זיין שרייבערישער לייַדנשאַפט צו קומען צום אויסדרוק אַזוי ווי עס דיקטירט אים ז י י ן אונטערבאַ־וואוסטזיין, ז י י ן באַוווסטזיין.

די עכטע ליטעראַטור אין אַ קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפט מוז פירן אַ שווערן קאַמף פאַר עקזיסטענץ (ווייל עכטע ליטעראַטור איז מיינסטנס בונטאַריש, זי טרייבט צו העכערע אַנטוויקלונג־שטופּעס, נישט צופרידן מיטן עקזיסטירנדיקן), אָבער ווען זי גייט אַרויס פון דאָזיקן קאַמף אַלס זיגערין, איז זי גוט צוגעפּאַסט צום לעבן, ווייל די גייסטיק־שטאַרקסטע, די מוטיקסטע, די ערלעכסטע האַלטן אויס דעם דאָזיקן קאַמף.

און ווער איז זייער בעסטע פאַרבינדעטע אין דאָזיקן שווערן קאַמף? די פּאָליטישע דעמאָקראַטיע, וואָס הגם זי איז נישט קיין פולע, צוליב דער עקאָנאָמישער אומגלייכקייט (וואָס שטערט דורך דעם במילא אויך די פּאָליטישע דעמאָקראַטישע גלייכקייט), איז זי דאָך איינע פון די גרעסטע ברכות פאַרן מענטשן, און אויך פאַר איינער פון זיינע שענסטע און איידלסטע טעטיקייטן — דער ליטעראַטור.

אויב די מאַכט פונם געלט איז באַשרענקט דורך דעמאָקראַטיע, איז שוין פאַר ליטעראַטור דאָ אַ מעגלעכקייט פון קאַמף און במילא — פון זיג. דאָס געלט וויל דעם שרייבער אונטערקויפן, אָבער זי קאָן אים נישט צווינגען דערצו. דאָס געלט קאָן גרינדן גרויסע פאַרלאַגן און קאָנטראָלירן אַ געוויסן טייל פון ליטעראַרישן שטראָם; אָבער דער שרייבער מיט אַ שטאַרקן רוקנביין קאָן ביישטיין די שוחד־נסיונות און ער קאָן אַליין צונויפקלייבן אַ פּאָר גראָשן אָדער קריגן אַ מעצענאַט, אָדער זיך אָנשפּאַרן אויף אַ גייסטיק־נאָענטער באַוועגונג און אַליין אַרויסגעבן זיין בוך אָדער אין אַ קליינעם פאַרלאַג פון דער נאָענטער באַוועגונג.

ווי נאָר אַ שרייבער שטייט ביי דעם נסיון פון גרויסע האָנאָראַרן און פון גרויסער רעקלאַמע, איז ער פריי, האָט ער געראַטעוועט די פרייהייט פון זיין טאַלאַנט, ווייל די קאַפּיטאַליסטישע דעמאָקראַטיע האָט דעם חסרון, וואָס דאָס געלט איז פריי צו שטעלן פאַר נסיונות, אונטערקויפן; אָבער גלייכצייטיק האָט זי די מעלה, וואָס דאָס געלט האָט נישט די מאַכט צו צווינגען, וואָס דאָס געלט איז נישט אַליינ־הערשעריש.

גיט מען אַ קוק אויף די מערב־אייראָפּעאישע ליטעראַטורן, זעט מען אויף יעדער שריט און טריט ביישפּילן פון גרויסע נצחונות, וואָס די ליטעראַטור האָט אָפּגעהאַלטן איבערן געלט.

מאַרטין אידען איז נישט נאָר אַן אַמעריקאַנער מוסטער, — ער איז אַ סימבאָל פון דער וועלט־ליטעראַטור.

אין קאַמף צווישן דער ליטעראַטור און דעם געלט (פאַר איר פרייען קומען צום וואָרט) זענען געפאַלן און עס פאַלן (ווי אין יעדן קאַמף) קרבנות; אָבער עס זענען דאָ אַ סך זיגער. און זיי — גראָד אָט די זיגער — זענען דער שטאָלץ פון אַלע אייראָפּעאישע ליטעראַ־טורן (פון דער קונסט בכלל).

ווען מען נעמט אפילו אַזאַ לאַנד, ווי דאָס צאַרישע רוסלאַנד, וואו אַנשטאָט דעמאָקראַטיע איז געווען דעספּאָטיע, וואו עס האָט עקזיסטירט אַ צענזור, וואָס האָט געהאַט די אויפגאַבע צו דערשטיקן די עכטע ליטעראַטור, — אפילו אין דאַזיקן לאַנד (און אפשר גראָד אין דאַזיקן לאַנד) קאָן מען איינזען בולט וואָס פאַר אַ אונטערשיד עס איז פאַר דער ליטעראַטור צווישן נישט קיין טאָטאַליטאַרער דעספּאָטיע און אַ טאָטאַליטאַרער.

רוסלאַנד איז געווען אַ דעספּאָטיע, אָבער נישט קיין טאָטאַליטאַרע,

און די ליטעראַטור האָט געהאַט געוויסע מעגלעכקייטן צו קעמפן. און אין דאָזיקן קאַמף האָט זי געזיגט. די העכסטע ראיה איז די רוסישע רעוואָלוציע, וואָס איז אין אַ גרויסער, נאָר גרויסער מאָס צוגעגרייט געוואָרן דורך דער ליטעראַטור, וואָס די צאַרישע דעספּאָטיע האָט זיך כסדר באַמיט צו פֿאַרמאַכן איר דאָס מויל.

די רוסישע ליטעראַטור האָט, נישט געקוקט אויף דער צענזור, קריטיקירט און לעכערלעך געמאַכט דעם רוסישן ביוראָקראַטיזם, די רוסישע אָפּגעשטאַנענקייט, די רוסישע אַליינהערשאַפֿט.

נישט נאָר די ליבעראַלע שרייבער פֿון די העכערע קלאַסן האָבן געפֿונען אַ מעגלעכקייט צו אַנטוויקלען און לאָזן ווירקן זייערע טאַ־לאַנטן אונטערן צאַריזם (טורגעניעוו, טאָלסטאָי און אַנדערע), נאָר דער קאַפּיטאַליזם פּליוס צאַריזם האָבן אַפֿילו נישט געקאָנט דער־שטיקן דעם טאַלאַנט פֿון אָרימסטן צווישן די אָרימסטע — פֿון שפּעטערדיקן גאָרקי.

אַפֿילו די יידישע ליטעראַטור, אַ ליטעראַטור פֿון סאַמע רעכט־לאָזן פֿאָלק אין צאַרישן רוסלאַנד, האָט געפֿונען מיטלען ווי צו קעמפֿן מיטן צאַרישן רעזשים און מיט דער צאַרישער צענזור.

נאָכן קישענעווער פּאָגראָם האָט ביאַליק אַרויסגעגעבן זיין באַ־רימט ווערק „משא נימירוב" („די שחיטה־שטאָט"), און הגם אַלע (אויך די צענזור) האָבן געוואוסט, אַז מען מיינט דאָ נישט נימירוב, נאָר קישענעוו, איז דאָס דאָזיקע ווערק פֿאַרט דערשינען, ווייל אויך די צענזור פֿון דער צאַרישער דעספּאָטיע האָט געהאַט געוויסע געזעצן, וואָס מען האָט זיי פֿאַרמעל געקאָנט אַרומגיין. פֿאַרמעל איז ביאַליקס פּאָעמע געווען געווענדעט קעגן רומעניע, און נישט קעגן קישענעוו, און די יידישע ליטעראַטור האָט באַזיגט די רוסישע צענזור, דעם רו־סישן רעזשים מיט זיינע אַנטי־דעמאָקראַטישע, אומגערעכטע און אַפֿילו רעכטלאָזע געזעצן, ווייל דאָס זענען פֿאַרט געווען געזעצן, וואָס האָבן אין אַ געוויסער מאָס באַגרענעצט דעם צאַרישן ווילקיר און געלאָזן אָרט פֿאַר אַ קאַמף און אַפֿילו פֿאַר אַ זיג.

ווען רוסלאַנד האָט באַקומען קלעפּ פֿון יאַפּאַן, האָט שלום עליכם אָנגעשריבן אַ דערציילונג וועגן דער גרויסער מומע רייזע און דעם קליינינקן פּעטער פּיניע, וועלכער גיט פּעטש דער גרויסער מומע רייזע. אַלע האָבן געוואוסט וואָס מען מיינט, און אַלע יידן אין רוסלאַנד האָבן געקוואָלן פֿון דעם, ווי אַזוי שלום עליכם דריקט אויס זייערע געפֿילן צום געשלאָגענעם צאַרישן רעזשים, וואָס האָט זיי אַזוי גע־

קוועלט און געדריקט, אָבער די נקמה־געפילן זענען געווען צוגעדעקט פאַר דער צענזור מיט אַ שטיקל פייגנבלעטל, און די צענזור האָט גאָר־נישט געקאָנט טאָן.

ביאַליקס און שלום עליכמס מעטאַד איז געווען דער מעטאָד פון דער גאַנצער ליבעראַל־קעמפערישער רוסישער ליטעראַטור, וואָס פלעגט אַריינזאָגן דער כלומרשטער טאָכטער און מיינען דער אמתער שנור, און דאָס רוסישע פאָלק האָט זיך פאַרשטאַנען אויפן וואונק און די ליטעראַטור האָט געהאַט אַזוי אַרום אַ געלעגנהייט אונטערצוגראָבן דעם רעזשים.

און טאָמער פלעגט אַ ווערק קאָנפיסקירט ווערן דורכן רעזשים, פלעגט עס אַרומגיין אין האַנטשריפטלעכע עקזעמפּלאַרן איבערן לאַנד (ווי טשערנישעווסקיס „טאָ וואָס־זשע זאָל מען טאָן?” און טאָלסטאָיס „איך קאָן נישט שווייגן!” און אַנד.); אַמאָל פלעגט דער מחבר גלייך אַרויסלאָזן זיין ווערק אין געשריבענע קאָפּיעס, גאָרנישט מאַכנדיק דעם אומזיסטן פּרואוו עס דורכצופירן דורך דער צענזור (ווי, למשל, לערמאָנטאָוו מיט זיין רעוואָלוציאָנער ליד „אויף פּושקינס טויט” און אַנדערע); און טאָמער פלעגט אַ ווערק פאַרקריפּלט ווערן דורך דער צענזור, האָבן אַלע געוואוסט וועגן דעם און די ווייסע פלעקן אָדער די פעלנדיקע ווערסיע פלעגן נאָך מער רייצן די פאַנטאַזיע און מער ווירקן קעגן רעזשים, ווי דאָס וואָלט געטאָן די אָריגינעלע ווערסיע.

אָט דאָס ווירקן מיט האַנטשריפטלעכע עקזעמפּלאַרן אָדער מיטן איבערגעבן פון אויער צו אויער איז אויך מעגלעך געווען דערפאַר, ווייל קיין טאָטאַליטאַרע דעספּאָטיע, קיין טאָטאַליטאַרע פּאָליציייאישע הפקרות איז אין צאַרישן רוסלאַנד נישט געווען, און במילא האָט אין לאַנד נישט געהערשט קיין טאָטאַלע שרעק, וואָס ווערט אַרויסגערופן בלויז דורך טאָטאַלן טעראָר.

וואָס האָט שלום עליכם ריזיקירט מיט זיין „מומע רייזע און פעטער פיניע”? מען זאָל די דערציילונג נישט דורכלאָזן! מער נישט... אָבער ווי וואָלט געווען שלום עליכמס לאַגע (לאָמיר אָנרופן אים אַלס ביישפּיל) אין אַ טאָטאַליטאַרן רעזשים, ווי מיר קאָנען אים נאָך מו־סאָלינים איטאַליע, היטלערס דייטשלאַנד און סטאַלינס ראַטן־פאַר־באַנד?

═══◇═══

זוי זעט אויס די ליטעראַטור—און בםילא דער שרייבער—אין טאָטאַליטאַרע לענדער?

אין טאָטאַליטאַרע לענדער ווערט ביים שרייבער — און בםילא ביי דער ליטעראַטור — איינגאַנצן צוגענומען דער נויטווענדיקסטער באַדינג פאַר זייער נאָרמאַלער עקזיסטענץ — די פרייהייט. דער שריי־בער האָט מורא פאַרן אימפולסיוון איינפאַל פונם אונטערבאַוואוסטזיין (טאָמער איז ער אין קעגנזאַץ צו דער אָפיציעלער ליניע), און דער קאָנטראָלירנדיקער באַוואוסטזיין האָט מורא צו שטעלן אויף זיין איי־גענעם דענקען, — דער קאָנטראָלירער מוז זיך קאָנטראָלירן צי זיין קאָנטראָל־פסק־דין איז אין הסכם מיט דער פאַרטיי־ליניע.

מיט איין וואָרט, דער שרייבער קאָן נישט שאַפן פריי, ווייל די ליטעראַטור ווערט פאַרטייאיש.

(ליטעראַטור, אפילו די עכטסטע, איז אין אַ גרויסער מאָס פאַר־טייאיש, ווייל זי שטייט תמיד אויף אַ געווויסער זייט, אויף אַ געוויסן שטאַנדפונקט; אָבער דאָס איז אַ פאַרטייאישקייט אַן אינדיווידועלע, אַ פערזענלעכע, אַן אינטימע, אַ פרייוויליקע, נישט קיין ארויפגעצוואונ־גענע דורך רעזאָלוציעס פון אַ פאָליטישער קערפערשאַפט, פון אַ מלוכה־רעזשים, נאָר אַ דיקטירטע דורכן אייגענעם געוויסן).

אין דעמאָקראַטישע לענדער ק אָ ן ליטעראַטור ווערן פאַרטייאיש, אָבער אין טאָטאַליטאַרע לענדער מ ו ז זי זיין פאַרטייאיש. אין דעמאָקראַטישע לענדער קאָן די נישט־פאַרטייאישע טייל פון דער ליטע־ראַטור באַקעמפן די פאַרטייאישע (ווי דאָס געשעט נישט נאָר אין די מערב־דעמאָקראַטיעס, נאָר ווי דאָס פלעגט געשען אפילו אין צאַרישן רוסלאַנד); אָבער אין די טאָטאַליטאַרע לענדער קאָן קיין נישט־פאַר־טייאישע ליטעראַטור בכלל נישט עקזיסטירן.

אין דעמאָקראַטיש־קאַפיטאַליסטישע לענדער, ווי מיר האָבן גע־זען, ליידט אַמאָל (אָדער לאָמיר אפילו זאָגן: אָפט) דער שרייבער פון נישט קאָנען שאַפן צוליב מאנגל אין געלט, צוליב נישט צולאָזן אים צו זשורנאַלן און פאַרלאַגן; אָבער וואָס זענען די דאָזיקע גרויסע ליידן אין פאַרגלייך מיט דעם מ ו ז צו שאַפן לויט באַשלוסן פון אַ

צענטראַל־קאָמיטעט און אונטער אַ זעלבסט־קאָנטראָל, צי דאָס וואָס ער גייט שאַפן איז אין הסכם מיט די פּאַרטיי־רעזאָלוציעס?

די צענזור, וואָס האָט געהערשט אין צאַרישן רוסלאַנד, איז דאָך אַ קינדער־שפּיל אין פאַרגלייך מיט דער צענזור, וואָס הערשט אין טאָטאַליטאַרן ראַטן־פאַרבאַנד.

די אַמאָליקע צענזור פון צאַרישן רוסלאַנד האָט זיך געפונען דרויסן פון שרייבער און פון זיין ווערק. זי באַפאַלט דאָס ווערק — און אַמאָל אויך דעם שרייבער — ווען דאָס ווערק איז שוין פאַרטיק. בעתן שרייבן בלייבט דער שרייבער אינערלעך פריי, ער איז אַ גאַנצער מענטש, איינס מיט זיין געפיל און געדאַנק; יעדנפאַלס קאָן ער דאָס זיין, אויב ער וויל זיך נישט איינקויפן אין יחוס ביים הערשנדיקן רעזשים אָדער ביי אַ מעכטיקער גרופּע. זיין שרייבן, זיין פריי־געבוירן וואָרט ווערן פאַרקריפּלט ערשט דרויסן פון אים, און אַלע זעען די פאַרקריפּלונג, קיינער ווערט נישט גענאַרט דורכן פאַרקריפּלטן וואָרט. פאַרן שרייבער איז דאָס אומאַנגענעם, אַמאָל דראָט אַ פּראָצעס, אַמאָל תפיסה, אָבער דאָס ווערט קאָמפּענסירט דורכן געפיל פון זיין דער העלד פון טאָג, אַ שטיקל מאַרטירער פאַר זיין מיסיע — צו געבן אויסדרוק אין פולער פרייהייט דעם אוממיטלבאַרן, ערלעכן, מענטש־לעכן געדאַנק און געפיל. מען דאַרף שוין זיין אַ צו גרויסער פּחדן און אַ צו קליינער שרייבער, כדי דער שאָטן פון דער נאָרמאַלער צענזור, אפילו פון אַ צאַרישן רוסלאַנד, זאָל באַאיינפלוסן דעם שרייבער בעתן שרייבן (סיידן אין דעם זינען, וואָס ער זוכט אַ דורכזיכ־טיקע מאַסקע — ווי ביאַליק און שלום עליכם — אויף אָפּצונאַרן די צענזור). די צענזור טויט אַמאָל דאָס פריי־געבוירענע וואָרט, זי אַמפּוטירט עס טיילווייז, עס ווערט נישט דערלאָזן צום פולן קול, אָבער געפעלשט ווערט עס נישט, דאָס נישט דערזאָגטע וואָרט זאָגט אַמאָל נאָך מער דורך דעם נישט דערזאָגט ווערן, ווייל אַלע ווייסן, אַז עס ווערט נישט דערזאָגט צוליב אַן אינטערווענץ פון דרויסן.

די טאָטאַליטאַרע רעזשימען באַנוצן אָבער נישט קיין נאָרמאַלע צענזור — זיי באַזעצן דעם צענזאָר אין דער נשמה פונם שרייבער גופא, וועלכער געפינט זיך אין תמידער שרעק, אונטער אַ תמידן טעראָר. און דערביי דאַרף דער שרייבער מורא האָבן נישט נאָר פאַר געוויסע, פעסט באַשטימטע זאַכן, נאָר די סקאַלאַ פון שטרענג־שטראָפבאַרע האַנדלונגען איז אַזוי גרויס, אַזוי גייסטערהאַפט־אומדע־פינירבאַר, אומבאַרעכנבאַר־ווילקירלעך, מיטלאַלטערלעך־אומלאָגיש, אַז דער שרייבער קאָן גאָרנישט פאָראויסזען פאַר וואָס דער קלאַפּ

זועט פאַלן. פונקט ווי אַ פאַרברעכער, דער גנעיאָלסטער, מוז כמעט תמיד דורכפאַלן מיט עפּעס אַ פּרט, וואָס גיט אים אַרויס אָדער וואָס קאָן אים אַרויסגעבן, ווייל עס איז אוממעגלעך פאָראויסצוזען אַלע קליינקייטן — אַזוי קאָן דער פאַרזיכטיקסטער, דער סערווילסטער שרייבער נישט פאָראויסזען אַלץ, וואָס עס קאָן אַ ליאַדע טאָג דער־קלערט ווערן אַלס אפּיקורסות, אַלס „קראַמאָלע". דאָס איז בכלל נישט מעגלעך, בפרט אין דאַזיקן פאַל, ווען די פּערספּעקטיוו ענדערט זיך פון צייט צו צייט און אַלץ נעמט אָן אַ גאַנץ אַנדער פאָרם, און אַלץ ווערט געזען אין אַ גאַנץ אַנדער ליכט אָדער גרויס.

אין איין און דעם זעלבן טאָג האָט דער מאָסקווער צענטראַל־קאָמיטעט פון דער סאָוויעטישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי פאַראור־טיילט די שאַפונגען פון פירנדיקן סאָוויעטישן קאָמפּאָזיטאָר באַטשאַ־טוריאַן אַלס „דעקאַדענט און בורזשואַז", און די אינפאָרמאַציע־ביוראָ פון דער סאָוויעטישער אַמבאַסאַדע אין וואַשינגטאָן האָט פאַנאַנדער־געשיקט איר געוויינלעכן ביולעטין, וואָס האָט אַנטהאַלטן אַן אַרטיקל מיט די גרעסטע שבחים פאַרן זעלבן אַראַם כאַטשאַטוריאַן, אַלס איי־נעם, וואָס איז „אַ טרייער שפּיגל פון רוסישן גייסט", וואָס זיין מוזיק צייכנט זיך אויס מיט „קלאָרקייט פון געדאַנק, רייכקייט פון פאַרב און פיינער מאַלערישקייט".

האָבן דען פעפער און די איבעריקע, איצט אַרעסטירטע יידיש־סאָוויעטישע שרייבער געקאָנט פאָראויסזען, אַז זיי, וועמען מען האָט געהייסן שאַפן בעת דער מלחמה דעם אַנטי־פאַשיסטישן קאָמיטעט, וואָס האָט גערעדט צו די „ברידער יידן" אין נאָמען פון יידישן פאָלק, וועלן גראַד באַשולדיקט ווערן, פאַר אויספירן טריי דעם באַפעל, אין קאָסמאָפּאָליטיזם אָדער אין נאַציאָנאַליזם (אָדער אין ביידעס)?

אמת, דאָס זענען אייגנטלעך קעגנזעצלעכע חטאים, ווייל קאָס־מאָפּאָליטיזם איז דאָך דער קעגנזאַץ פון נאַציאָנאַליזם און פאַרקערט, אָבער דער טאָטאַליטאַרער ווילקיר ווייס נישט פון קיין געזעצן און פון קיין לאָגיק: דער אַנטי־נאַציאָנאַליסטישער ראַטן־פאַרבאַנד איז פּלוצלונג קעגן קאָסמאָפּאָליטיזם אין נאָמען פון סאָוויעטישן נאַציאָ־נאַליזם, וואָס ווערט באַדראָט דורכן יידישן קאָסמאָפּאָליטישן נאַציאָ־נאַליזם...

טאָ ווי זאָל זיך דאָ אַ שרייבער אָריענטירן אויף שפּעטער, בעת זיין אָפּגעדרוקט בוך וועט ביי דער געענדערטער פּערספּעקטיוו בלייבן דער זעלבער?... ער קאָן נאָכקומען דער געפאָדערטער באַגריפן־אַקראָבאַטיק פון מאָמענט, און שרייען, אַז טאָטאַליטאַריזם איז די

עכטסטע דעמאָקראַטיע און דעמאָקראַטיע, וואָס באַקעמפּט טאָטאַליטאַ־ריזם, איז פּאַשיזם; ער קאָן העלפן שרייען, אַז באַפאַלן קאָרייע איז שלום־פּאָליטיק און דאָס אַנטקעגנשטעלן זיך די אַגרעסאָרן איז אַג־רעסיע, — אָבער ער קאָן דאָך נישט פּאַראַויסזען, ווי די שינעס וועלן זיך אין נאָענטסטן מאָמענט פּאַרבייגן — צי אויף רעכטס, צי אויף לינקס, און ער איז אין איין שרעק, אַז ער קאָן פון אימפּעט מיטצולויפן מיט דער ליניע אַראָפּגיין פון די שינעס און זיין לעבן זאָל ליידן אַ קאַטאַסטראָפּע. איך שטרייך אונטער: נישט זיין בוך אָדער זיין שרייבן — זיין לעבן! . . .

איז ווי קאָן זיין די רייד ביי אַזאַ צושטאַנד וועגן פריהייט פון שאַפן? אַז דער שרייבער מוז כסדר זיין דער איינגענער צענזאָר איבער זיין איינגענעם שאַפן.

אמת, אָט די צענזור, וואָס דער טאָטאַליטאַרער רעזשים באַזעצט אין דער נשמה פון יעדן שרייבער, ווערט אין רוסלאַנד „איידל" אָנ־גערופן „זעלבסט־קריטיק". צי קאָן אָבער דער פּאָרזיכטיקסטער, דער „זעלבסט־קריטישסטער" שרייבער פּאַראַויסזען אַלץ, וואָס עס וועט אויסזען אידעאָלאָגיש נישט ריכטיק, פּאַרפּוילט, פּאַרקריפּלט אין אַ צייט אַרום ביי דעם אָדער יענעם ליטעראַטור־ספּעץ, וואָס וועט וועלן לויטן קוצו של יוד אָנווענדן די סאַמע לעצטע רעזאָלוציעס פונם צענטראַל־קאָמיטעט וועגן ליטעראַטור?

אייפּטאָן סינקלער האָט אַ בוך וועגן דעם געשריבענעם וואָרט אין דער קאַפּיטאַליסטישער אָרדנונג, טראָגט דאָס בוך דעם שטעמפּלענ־דיקן נאָמען — „געלט שרייבט".

אַ בוך אָבער וועגן דעם געשריבענעם וואָרט אין טאָטאַליטאַרע לענדער, וואָלט מען געוועזן געמוזט באַטיטלען: „שרעק שרייבט".

און ווי אייפּטאָן סינקלערס בוך זאָל נישט זיין דערדריקנדיק (געלט דיקטירט און אונטערדריקט דעם גייסט!), וועט דאָך דאָס בוך וועגן דעם ווי „שרעק שרייבט" זיין נישט דער ערך שרעקלעכער. וואָ־רום „געלט שרייבט" טאַקע, אָבער נאָר טיילווייז. דאָס גופא, וואָס אייפּטאָן סינקלער האָט געקאָנט אָנשרייבן זיין בוך וועגן דעם, אַז „געלט שרייבט", און זיין בוך איז דערגאַנגען צו מיר אַזש קיין פּוילן (וואו ס'האָט אויך געהערשט דער רעזשים פון „געלט שרייבט"), באַ־ווייזט, אַז זיין שיינע פאָרמולע איז נישט הונדערט פּראָצענט ריכטיק (איך רעד שוין נישט וועגן דעם, אַז מען קאָן לייכט געפינען הונדער־טער בולטע, אָנספּקדיקע ביישפּילן פון דעם, אַז נישט נאָר „געלט שרייבט" אין די געלט־באַהערשטע דעמאָקראַטיעס, נאָר אויך גייסט

און געוויסן שרייבן ביי זיי). אָבער אין ראַטן־פאַרבאַנד, למשל, וועט קיינער קיין בוך וועגן דעם, אַז „שרעק שרייבט" נישט קאָנען אַרויס־געבן. אפילו דער בלויזער פּרואוו ארויסצוגעבן אַזאַ בוך וואָלט גע־ווען מצד דעם שרייבער אַ באַוואוסטזיניקער זעלבסטמאָרד־באַשלוס. „געלט שרייבט" טיילוויז, אָבער „שרעק שרייבט" אַבסאָלוט.

נאָך איידער דער שרייבער זעצט זיך צום שרייב־טיש אין אַ טאָטאַליטאַר לאַנד, איז שוין זיין וואָרט פאַרשקלאַפט. דאָס וואָס אַמאָל פלעגט טאָן טיילוויז דער גייסטיקער תליון, צווינגט מען היינט דעם שרייבער צו טאָן אַבסאָלוט.

דער גרויל פון אונדזער צייט באַשטייט נישט נאָר אין דעם, וואָס מען צווינגט מענטשן אויסצוגראָבן פאַר זיך אַליין קברים, נאָר אויך אין דעם, וואָס מען צווינגט שרייבער אויסצוואָרצלען אַליין זייערע געדאַנקען, אָפּצוטרייבן די גייסטיקע פּרוכט נאָך אין שרייבערס טראַכט. ער טאָר זיך נישט פאַרלאָזן אויף דער אויסערלעכער צענזור (וואָס האָט טויזנט אויגן), — ער מוז זיך אַליין קאָנטראָלירן.

און ווי צו אים אויב ער קאָן נישט אַלץ אויסרעכענען.

און קיין שום שרייבער קאָן קיינמאָל נישט זיכער זיין מיט זיין חשבון. און דאָס מוז ברענגען צום גייסטיקן חורבן פונעם שרייבער און במילא פון דער ליטעראַטור.

אין די דעמאָקראַטישע לענדער קאָן אַ שרייבער קאָרומפּירט ווערן מאָראַליש צוליב געלט, און דאַן ווערט ער אַ גייסטיקער קנעכט צוליב זיין שוואַכקייט בייצושטיין דעם נסיון; אָבער אין די טאָטאַלי־טאַרע לענדער מוז דער שרייבער קאָרומפּירט ווערן מאָראַליש צוליב דער אַלמעכטיקייט פון אַ פאַרטיי, פון אַ רעגירונג.

היות ווי אין די דעמאָקראַטיעס קאָן אַ שרייבער קעמפן קעגן דעם נסיון צו שרייבן פאַר געלט, קומען אום גייסטיק די שוואַכע, — די שטאַרקע ווערן שטאַרקער אין קאַמף; אָבער היות אין די טאָטאַ־ליטאַרע לענדער קאָן דער שרייבער נישט קעמפן, ער קאָן בלויז זיך עפנטלעך שלאָגן על־חטא דורך חרטה־בריוו און אָננעמען דעם גזר־דין, קומען אום גייסטיק אויך די שטאַרקע (אויב זיי קומען נישט אום פיזיש). אין דעמאָקראַטיעס לעבן איבער די שטאַרקסטע כאַראַקטערן; אין אַ טאָטאַליטאַר לאַנד — די שוואַכסטע כאַראַקטערן, וועמען עס איז לייכטער זיך אונטערצוגעבן, צו מאַכן קאָמפּראָמיסן.

דער קאַפּיטאַליזם ברעכט אַ סך שרייבער (און על פי רוב די גייסטיק שוואַכע, וועלכע האָבן קיין מוט נישט צו קעמפן און האָבן נישט פאַר וואָס צו קעמפן, ווייל זייער שרייבערישער מוז איז אַ

קליינער), אָבער דער טאָטאַליטאַרער רעזשים מוז ברעכן נייסטיס און מאָראַליש אַלע, ווייל דער טאָטאַליטאַריזם קאָן נישט פאַרטראָגן דאָס, וואָס עס איז דער עיקר, דער יסוד פון יעדן עכטן שרייבער — פרייהייט אויסצודריקן די אונטערבאַוואוסט־זיניקע אינספּיראַציע, קאָנטראָלירט דורך א פרייען באַוואוסטזיין.

(אין טאָטאַליטאַרע לענדער באַפרייט מען דעם שרייבער פון געלט־זאָרגן, פון וועלכע ער ליידט אין דעמאָקראַטיש־קאַפּיטאַליסטישע לענדער, אָבער דערפאַר נעמט מען אים צו די פרייהייט פון שאַפן, וועלכע ער קאָן געניסן אין די דעמאָקראַטישע לענדער. ער ווערט טאַקע אַריינגעזעצט אין אַ גאָלדענער שטייג, אָבער ער מוז זיך פריער לאָזן אָפּשניידן די פליגל).

איך וויל דאָס אילוסטרירן דווקא נישט מיט קיין גרויסע, גוט באַקאַנטע פאַלן, נאָר דווקא מיט אַ קליינעקייט (ווי ס׳קאָן זיך דוכטן!), וואָס איז כמעט קיינעם נישט באַקאַנט.

אין 1940, נאָכדעם ווי די סאָוויעטן האָבן פאַרנומען ווילנע, האָב איך אין ווילנער „עמעס״ געלייענט אַ „תיקון־טעות״ מיט פאָלגנדיקן אינהאַלט (איך ציטיר פון זכרון, אָבער איך גאַראַנטיר פאַרן אינהאַלט ביז די קלענסטע ניואַנסן):

אין אונדזער נעכטיקן אַרטיקל איז אַריינגעפאַלן אַ טעות, — האָט מען אין „עמעס״ געשריבן, — אין פאָלגנדיקער שורה (און דאָ איז נעקומען די שורה). דאָס איז אַ שורה פון אַ ליד, וואו עס רעדט זיך וועגן אַ „פאַנאַטישן פאַסטוך פון אַלטערטום״.

וואָס איז דאָס פאַר אַ געהיימניספול ליד, וואָס מוז ציטירט ווערן אינקאָגניטאָ, מיט רמזים? און ווער איז דער דיכטער פונם ליד? און וואָס איז דאָס פאַר אַ „פאַנאַטישער פאַסטוך פון אַלטערטום״?

די שורה שטאַמט פון ביאַליקס באַרימט ליד „חוזה לך ברח״ (געבויט אויפן פערז פון נביא עמוס). דער ווילנער יידישער זשורנאַליסט האָט דאָס, נאַטירלעך, גאַנץ גוט געוואוסט, אָבער ביאַליק איז דאָך נישט דער רוסישער רעאַקציאָנערער דיכטער טיוטשעוו, וועמען מען ציטירט אין ראַטן־פאַרבאַנד גאַנץ פריי, וועגן וועמען מען שרייבט אַ סך אין דער רוסישער פּרעסע; און דער נביא עמוס איז נישט פּעטער דער גרויסער און אויך נישט סוואָראָוו, וועגן וועמען מען שאַפט פילמען, — דעריבער שרעקט זיך דער „גייסטיק־באַפרייטער״, מיט דער פליכט פון „זעלבסט־קריטיק״ באַשאָנקענער יידישער זשורנאַליסט צו דערמאָנען ביאַליקס און עמוסעס נעמען,

און ער פטרט עם אָפּ אגיל־וואשמחדיק: דאָס איז אַ שורה פון אַ ליד וועגן אַ „פאַנאַטישן פאַסטוך פון אַלטערטום".

און מען טאָר דאָס נישט אָפּפטרן מיטן זאָג, אַז דאָס איז אַ קוריאָז, אַז פון נאַרישקייטן ברענגט מען נישט קיין ראיות.

דאָס איז טאַקע אַ קוריאָז, אָבער נישט קיין צופעליקער. וואָלט עס געווען אַנדערש, וואָלט דאָך דאָס גאַנצע יידיש־ליטעראַרישע רוס־לאַנד געווען באַדאַרפט פלאַצן פון געלעכטער פונם „פאַנאַטישן פאַס־טוך פון אַלטערטום", פונם נישט האָבן קיין „מוט" אָנצורופן ביים נאָמען אַ ציטירטן דיכטער, פונם נישט האָבן קיין „מוט" אָנצורופן ביים נאָמען אַ נביא (איך רעד שוין נישט וועגן עמוסעס כשרער סאָציאַליסטישקייט). אָבער די גאַנצע יידישע פרעסע איז געבליבן טויט־ערנסט; פאַרן וועלן אויסלאַכן די „פאַרזיכטיקייט" פונם יידישן זשורנאַליסט, וואָלט מען געווען מיאוס אָפּגעשניטן...

ניין, דאָס איז נישט קיין צופעליקער קוריאָז, — דאָס איז אַ כשר־פאַרקריפּלט קינד פון גאַנצן סיסטעם, פון דער אינערלעכער צענזור.

פון וואַנען קאָן דער אָרימער, פּלוצלונג „באַפרייטער" יידישער זשורנאַליסט וויסן, אַז ער איז פריי צו דערמאָנען ביאַליקס נאָמען (ביאַליק שרייבט דאָך, — אָ, אַ שרעק! — אויף העברעאיש „נאַציאָ־נאַליסטישע" לידער), אַז ער מעג דערמאָנען דעם נאָמען פון „פאַנאַ־טישן פאַסטוך פון אַלטערטום" (אָ, וואונדערבאַרע דעפיניציע פאַרן וואָרט „נביא"!), פונקט ווי מען מעג דערמאָנען דעם נאָמען פון סאָקראַטן, ווייל וואָס קאָן מען מאַכן מיט אַ פאַרדראָסיקן פאַקט פון אַ 2500 יאָר צוריק, אַ פאַקט, וואָס די יעווסעקציע אפילו קאָן נישט באַזייטיקן?

דער זשורנאַליסט, אין זיין טאָטאַלער שרעק, וויים איינס: מען דאַרף היטן די „באַפרייטע" ביינער, און אויב ער היט זיך נאַריש, איז די נאַרישקייט נישט בלויז זיינע...

און ס'קאָן זיין, אַז דאָס איז בכלל נישט קיין נאַרישקייט; ס'קאָן זיין, אַז ער האָט געטאָן ריכטיק: דאָס וואָס גאָרקי האָט געמעגט מיט יאָרן פריער (דערמאָנען און לויבן ביאַליקן), טאָר נישט קיין ייד ביי דער יעווסעקציע מיט יאָרן שפּעטער...

און דער ווילנער זשורנאַליסט האָט אפשר גוט געטאָן, וואָס ער האָט מאַקסימאַל אָנגעווענדעט די פליכט פון „זעלבסט־קריטיק" און די כללים פון „שרעק שרייבט".

ס'איז ביטער צו זיין אַ בירגער אין אַ טאָטאַליטאַרן רעזשים,

אבער די גרעסטע טראגעדיע איז צו זיין אין אזא רעזשים א געזעל־שאפטלעכער טוער, אדער — א שרעק א טראכט צו טאן! — גאר א שרייבער: די פרייהייט וואס אלע אנדערע דארפן אויך האבן אלס לעבנס־געווירץ, מוז ער דאך האבן אלס לעבנס־באדינג. און אט דעם עלעמענטארסטן לעבנס־באדינג פאר א שרייבער — דאס שאפן אין פרייהייט! — האט ער נישט אין דער קלענסטער מאס אפילו. אדרבא: ער מוז נאך שרייבן אין אומפרייהייט, אויב ער וויל נישט ארייפאלן אין דער קאטעגאריע פון די שעדיקער...

גיט נאר אדרבא א טראכט, וואס פאר א גרויל עס ליגט אין די ווערטער: שרעק שרייבט!...

שרעק, אנשטאט אינספיראציע!

אט די שרעק בינדט ביי דער ליטעראטור די פליגלען, כדי זי זאל פליען לויט דעם איינזען פון צענטראל קאמיטעטס רעזאלוציעס. צי פארשטייט אבער נישט די טאטאליטארע ביוראקראטיע אין איר טעמפקייט, אז ליטעראטור אן פרייע פליגלען קאן נישט פליען, נאר זי מוז קריכן? צי פארשטייט זי נישט, אז ביי א פרייען פליען גע־לינגט אמאל איינעם אדער א צווייטן ארויפצופליען צו די ברייטסטע האריזאנטן און צו אנטדעקן עפעס פאר אונדז, די געפענטעטע, מיט די שארניקעס אויף די אויגן, — אבער צו וואס און אויף וואס קאן טויגן א ליטעראטור, וואס קריכט?

און אפשר פארשטייט דאס דער טאטאליטארער רעזשים גאנץ גוט, נאר ער וויל טאקע נישט, אז איינער אדער א צווייטער זאל אין פרייהייט זיך דערהויבן איבער זיינע טאטאליטארע גרענעצן און ער זאל דערזען און ווייזן אנדערע דאס, וואס מען דערזעט אויף די ברייטע האריזאנטן!

זיין גאנצע ליטעראטור־פאליטיק איז טאקע געווענדט דערויף, אז אלע זאלן קריכן; אז אלע זאלן מוזן קריכן צוליב מאנגל אין פליגל...

דער קולט פאר די טויטע...

לייענט מען די ראטן־פארבאנדישע פרעסע, ווארפט זיך אין די אויגן דער קולט פאר די טויטע שרייבער. א גאנצער שטאב, ווייזט אויס, פון מזכיר־נשמהניקעס זוכט רק צו פראווען א יארצייטל.

עס איז זיי שוין ווייניק די אָפיציעלע יובל־טאַבעלע: 5, 10, 25, 50 א. אַ. וו., מען קאָן טרעפן אויך אויסטערלישע יובל־דאַטעס: 6, יאָר, 26, 126 א. אַ. וו.

אָט די שוואַכקייט צו שרייבער־יאָרצייטן איז נישט קיין צופאַל, — מען וויל ווייזן ווי שטאַרק אָנגעלייגט עס איז אין ראַטן־פאַרבאַנד קולטור, ליטעראַטור.

איך האָב שוין אַמאָל געזען אַ זעלבסט־באַרימערייַ אין אַ רוסישן ליטעראַרישן זשורנאַל: אין ראַטן־פאַרבאַנד האָט מען געפייערט אַ יאָרצייט פונם ענגלענדער טשאָסער מיט מער פּאָמפּע, ווי די ענגלענדער! נו, ווער האַלט טייער די קולטור?...

און באמת, עס איז געווען אַ צייט, ווען מען האָט אין רוסלאַנד געפייערט אָן אַ שיעור יובלס פון מערב־אייראָפּעאישע דיכטער (היינט איז דאָס נישט אין דער ליניע, און נישט איין אַרטיקל־ און בוך־שרייבער וועגן מערב־אייראָפּעאישע שרייבער האָבן אוודאי צו זינגען און צו זאָגן פאַר זייערע אַמאָליקע מערב־אייראָפּעאישע סימפּאַטיעס...).

ווען מען לייענט אָבער דעם ים אַרטיקלען צו טאָלסטאָיס אַ יאָרצייט, למשל, שטעלט זיך די פראַגע: ווי וואָלט אויסגעזען די באַציאונג צום זעלבן טאָלסטאָי, ווען ער וואָלט געווען געלעבט נאָך אַ פופצן־צוואַנציק יאָר? איצט שרייבט מען מיט יראת הכבוד וועגן קאַמף קעגן דער זעלבסטהערשאַפט, וואָס דער דאָזיקער געבוירענער קעמפער האָט געפירט; איצט לייגט מען אַרויף טאָלסטאָיס שווערע מאָראַלישע וואָג אויף דער אייגענער וואָגשאָל, — צי וואָלט אָבער טאָלסטאָי געווען געקאָנט אָנשרייבן זיין „איך קאָן נישט שווייגן!” אויך נאָך 1917? צי וואָלט אויך דאָן דער רעספּעקט פון דעם ראַטן־פאַרבאַנד פאַרן קעמפערישן גייסט פון טאָלסטאָיען געווען גענוג גרויס אויף צו לאָזן טעטיק זיין דעם דאָזיקן, הגם קעגנערישן, אָבער איידעלן און גרויסן גייסט?

עס איז דאָך קלאָר, אַז טאָלסטאָי וואָלט נישט געווען געקאָנט אַקצעפּטירן דעם באָלשעוויזם און ער וואָלט געווען געמוזט שווייגן; איז מיט וואָסער רעכט פּראַוועט מען אַזויפיל יום־טובים לכבוד דעם מורדישן גייסט פון גרויסן יאַסנע־פּאָליאַנער זקן? זעט עס דען נישט אויס ווי אַ שענדונג פון טאָלסטאָיס אידייען? איז דען דזשענטעלמע־ניש אויסצונוצן דעם געצוואונגענעם שווייגן פון אַ טויטן (און פון די לעבעדיקע!), כדי צו גלאַנצן סנאָביש מיט דער ליבע צו די רייד

פון אַ שרייבער, וועלכער וואָלט געוועזן געמוזט שווייגן ווען ער וואָלט געוועזן דערלעבט די הערשאַפט פון זיינע איצטיקע לויב־זינגער?

אין זיין קריטיק האָט טאָלסטאָי געהאַט אַ סך באַרירונגס־פּונקטן מיט די באָלשעוויקעס, אָבער די קעגנזאַצן צווישן די דאָזיקע צוויי עקסטרעמען זענען אַ סך גרעסער, ווי די באַרירונגס־פּונקטן, און אויב מען האָט נישט דעם מוט צו רעדן (אָדער לאָזן אַנדערע רעדן) אויך וועגן זיי, דאַרף מען אינגאַנצן אַריבערגיין מיט שווייגן איבער אַזאַ יאָרצייט. דאָס איז ערלעכער, ריינער.

און עס איז אוודאי און אוודאי ציניש, ווען די ראַטן־פאַרבאַנדישע פּרעסע הויבט אָן אויפצוווייזן ווי שטאַרק טאָלסטאָי איז געווען פאַרפאָלגט אין צאַרישן רוסלאַנד, ווי שטאַרק מען האָט פאַרקריפּלט זיינע ווערק, זיינע געדאַנקען; ווען די ראַטן־פאַרבאַנדישע פּרעסע נעמט אויפווייזן, אַז ערשט אין ראַטן־פאַרבאַנד קומט טאָלסטאָי צו זיין פולער שטים (דורך אַקאַדעמישע אויסגאַבעס פון זיינע ווערק).

ווי שווער דאָס זאָל נישט זיין — לאָמיר האָבן מוט צו זאָגן דעם פולן גרויזאַמען אמת: אויב די ראַטן־פאַרבאַנדישע פּרעסע האָט אַ מעגלעכקייט צו פייערן טאָלסטאָיען דעם מורד, איז דאָס אַ גוטע אַטעסטאַציע פאַרן דעספּאָטישן צאַריזם אין זיין פּראָצעס קעגן טאָטאַליטאַרן באָלשעוויזם.

מיר ווייסן וואָס פאַר אַ קאַמף טאָלסטאָיען איז אויסגעקומען צו פירן פאַר דעם, אַז זיין געשריי „איך קאָן נישט שווייגן!" (קעגן די צאַרישע תליות) זאָל דערגיין צום ברייטן עולם (און צום גאָר ברייטן עולם איז דער געשריי זיינער גאָר נישט דערגאַנגען), אָבער דער דעמב טאָלסטאָי איז א ו י ס ג ע ו ו א ק ס ן אונטערן בלוטיקן צאַריזם; נישט אַלע זיינע צווייגן האָבן זיך געקאָנט באַבלעטערן אינם נעדיכט־פינסטערן שאָטן פון צאַריזם, אָבער אויסגעוואָרצלט האָט מען אים נישט, פאַרדאַרט געוואָרן איז ער נישט, — טאָלסטאָי איז געוואָרן טאָלסטאָי.

צי קאָן זיך דען עמיצער פאָרשטעלן, אַז אין ראַטן־פאַרבאַנד זאָל אויסוואַקסן אַזאַ פּראָטעסטאַנט, ווי טאָלסטאָי (אָדער כאָטש אַ טאָלסטאָיעלע)? ס'איז סיי לעכערלעך, סיי שרעקלעך, סיי טראַכט צו טאָן וועגן דעם! ווער ווייס וויפיל לעבעדיקער טאָלסטאָי־גייסט עס גייט פאַרלוירן אין ראַטן־פאַרבאַנד, בעת זיי פייערן — און שרייבן אַרויף אויף זייער קאָנטע — ד ע ם טאָלסטאָי, וואָס איז אויסגעוואַקסן אונטערן צאַריזם?!

און טאָלסטאָי זאָל דאָס זיין אַן אונטערשטיצונג פאַר זיי, פאַר די באָלשעוויקעס, און אַ טויט־אורטייל פאַרן צאַריזם?!

פאַר אונדז, די קעגנער פון דער באָלשעוויסטישער טיראַניע, איז טאָלסטאָי דער גרויסער באַקעמפער פון צאַריזם; פאַר אונדז איז טאָלסטאָי אַ פאָרוואורף און אַ באַגראָבער פון צאַריזם — אָבער נישט פאַר די טאָטאַליטאַרע באָלשעוויקעס. די, וועלכע וועלן נאָך זיך נישט איבערלאָזן קיין טאָלסטאָי, האָבן נישט קיין רעכט צו גרויסן זיך מיטן אַ טאָלסטאָי, און נאָך מאַכן אַ פאָרוואורף אַנדערע, אַז זיי האָבן נישט גענוג געשאַנעוועט טאָלסטאָיען.

און וואָס מער איך לייען אין דער רוסישער פרעסע יובל־אַרטיקלען לכבוד די גרויסע גייסטער פון דער רוסישער ליטעראַטור און פון רוסישן געזעלשאַפטלעכן געדאַנק, אַלץ מער ווער איך דער־דריקט פון אַ קאָשמאַר־געדאַנק: אין ליכט פון דער היינטיקער רוסי־שער ווירקלעכקייט קומט דאָך אויס, אַז דעם צאַריזם קומט אַ גאָלדע־נער מעדאַל פאַר דעם, וואָס אונטער אים זענען אויסגעוואַקסן אַ פושקין און אַ לערמאָנטאָוו, אַ טשערנישעווסקי און אַ טאָלסטאָי, אַ נעקראַסאָוו און אַ שטשעדרין, אַ גאָרקי און אַ דאָבראָליובאָוו, אַ פּיסאַרעוו און אַ טשעכאָוו.

צי וואָלט דען אַ נייער גאָרקי היינט געוועזן געקאָנט אָפּדרוקן „אַ ליד צום שטורעם־פויגל" („פיעסן אָ בורעוועסטניקע")? פאַרן בלויזן אָנשרייבן דאָס וואָלט ער שוין געווען פאַרענדיקט זיין שריפט־שטעלערישע קאַריערע!

צי וואָלט אַ נייער טורגעניעוו געוועזן געקאָנט היינט אָנשרייבן אַ נייעם בוך „נאָטיצן פון אַ יעגער" וועגן די נייע ליבּ־אייגענע?

דאָס איז דאָך אַן אוממעגלעכקייט! די ליטעראַטור איז דאָך געוואָרן אַ רעגירונגס־אַמט!

דערמאָנט זיך נאָר: פּיסאַרעוו שרייבט אין אַ שאַרפן מאַניפעסט קעגן דער זעלבסטהערשאַפט; פּאָליציי געפינט ביי אים די דאָזיקע פּראָקלאַמאַציע און אַרעסטירט אים. אָבער זיצנדיק אין דער פּעטראָ־פּאַוולאָווער פעסטונג, באַקומט ער אַ דערלויבעניש צו שרייבן זיינע אַרטיקלען און פון דער פעסטונג ווערן זיי געשיקט — דורכגייענדיק די צענזור — אין דער פּעריאָדישער פרעסע און זיי פירן ווייטער זייער רעוואָלוציאָנירנדיקע דערציאונגס־אַרבעט.

און דערמאָנט זיך ווידער: טשערנישעווסקי זיצט אין פּעטראָ־פּאַוולאָווער פעסטונג, אָבער דאָך באַקומט ער אַ דערלויבעניש פאָר־צוזעצן דאָרט זיין שריפטשטעלערישע טעטיקייט און דאָרט ווערט

טאַקע פאַרפאַסט זיין באַרימטער ראָמאַן „וואָס־זשע זאָל מען טאָן?", און דער ראָמאַן ווערט אַרויסגעלאָזן פון תפיסה און אָפּגעדרוקט.

אמת, מען האָט דאָס צו פאַרדאַנקען אַ מעות פון דער צענזור; דער ראָמאַן איז שפּעטער קאָנפיסקירט געוואָרן; אָבער אויך שפּעטער איז ער אַרומגעגאַנגען פון האַנט צו האַנט אין מאַנוסקריפּטן און דערצויגן אַ גאַנצן דור (און מען האָט נישט פאַרשיקט דערפאַר קיין סיביר טויזנטער מענטשן, ווי דאָס וואָלט היינט געווען געשען פאַר אַזאַ זאַך מיט צענער טויזנטער).

קאָן מען זיך דען פאָרשטעלן, אַז אַ קעגנער פון איצטיקן רעזשים אין ראַטן־פאַרבאַנד זאָל זיצן אין תפיסה פאַר אַ פּראָקלאַמאַציע קעגן סטאַלינען און ער זאָל באַקומען אַ דערלויבעניש צו שרייבן און דרוקן (סיידן אַ חרטה־בריוו)? קאָן מען זיך דען פאָרשטעלן, אַז אַ מאַריאַ ספּירידאָנאָווא זאָל באַקומען אַ דערלויבעניש צו שרייבן און דרוקן?

טאָ ווי אַזוי זאָלן אויסוואַקסן אין ראַטן־פאַרבאַנד אַזעלכע פּער־זענלעכקייטן ווי די טשערנישעווסקים און טאָלסטאָיס, ווי די פּיסאַ־רעווס און דאָבראָליובאָווס, מיט וועלכע די סאָוויעטישע פּרעסע אַנט־ציקט זיך און איז שטאָלץ מיט זיי? זיי זענען דאָך גאָר דער שטאָלץ פונם צאַריזם, זיין איינציקע פאַרענטפערונג פאַר דער געשיכטע: צווישן גאַנצן באַרג שמוץ — קאָן דער צאַריזם זאָגן פאַרן טריבונאַל פון דער געשיכטע — וואָס איך האָב איבערגעלאָזן נאָך זיך, געפינט זיך אויך דער אוצר פון רוסישן געדאַנק און פון דער רוסישער ליטע־ראַטור, וואָס איך האָב פאַרפאָלגט, אָבער דאָך נישט אויסגעוואָרצלט. וואָלט דער באָלשעוויזם געווען געזיגט אין רוסלאַנד אין 1825, בעת דעם דעקאַבריסטן־אויפשטאַנד, וואָלט איר נישט געווען געהאַט נישט טאָלסטאָיען און נישט טשערנישעווסקין, און אויך נישט אַ סך אַנדערע, מיט וועמען די סאָוויעטישע פּרעסע איז פול אַזוי אָפט. זיי וואָלטן זיכער געווען געפעלט, ווי זיי וועלן פעלן אין די צוואַנציקער, דרייסי־קער און פערציקער יאָרן פון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט. וואָרום ווי אַזוי קאָנען זיי אויסוואַקסן, אויב מען שטעלט צום ווענטל עפּעס אַ קאַטאַיעווס אַ פּיעסע, וואו ער רירט אָן אַ פּיטשינק שטיקל קרום־שפּיגלדיקע ווירקלעכקייט? ווי אַזוי דערוועגט ער זיך דאָס צו קרי־טיקירן אַ גרוי ראַטן־פאַרבאַנדיש מענטשל, בעת דער סאָוויעטישער מענטש איז העראָאיש תמיד און אומעטום!

בלויז אין משך פון איין חודש פון 1940 האָב איך אין דער „ליטעראַטורנאַיאַ גאַזעטאַ" געלייענט וועגן דריי עקזעקוציעס איבער דריי ווערק און דריי שרייבער, ווי אויך איבער דער שרייבער־אָרגאַ־

ניזאַציע אַלס גאַנצעס פֿאַר איר שוואַכער אַפּוטרופּסות, — דריי עקזע־קוציעס איבער מיטלמעסיקע ווערק פֿאַר וויניקער ווי מיטלמעסיקער קריטיק פֿון גרויע שטיקלעך ראַטן־פֿאַרבאַנדישער ווירקלעכקייט (ווייל קיין אַנדער קריטיק וועט זיך דאָך נישט דורכגליטשן דורך דער צענ־זור־סיסטעם, וואָס הויבט זיך אָן אינעווייניק ביים שרייבער, פֿירט דורך דער שרייבער־אָרגאַניזאַציע און ענדיקט זיך ביים רעדאַקטאָר פֿון פֿאַרלאַג)! טאָ ווי זאָלן אין אַזאַ אַטמאָספֿער אויסוואַקסן בונטאַרן, צוקונפֿט־שרייבער?

און דער וואָס פֿאַרמערט נישט דעם לעבעדיקסטן אוצר — דעם מענטשלעכן גייסט, — יענער האָט נישט קיין רעכט צו באַטראַכטן אים, דעם גייסט, פֿאַר זיינעם. דער, וואָס לאָזט אים ליגן אומטעטיק, באַגראָבט אים.

זאָל דער ראַטן־פֿאַרבאַנד אויפֿהערן סנאָביש צו פֿייערן דעם אַמאָליקן גייסט, וואָס אַנדערע האָבן געלאָזט אויפֿוואַקסן; זאָל ער בעסער נישט דערשטיקן דעם היינטיקן גייסט, וואָס איז גרייט צו קנאָספּן ביי אים; זאָל ער אויפֿהערן צו פֿייערן דעם לעבעדיקן גייסט פֿון טויטע שרייבער, און זאָל ער בעסער לאָזן אויסלעבן זיך דעם לעבעדיקן גייסט פֿון לעבעדיקע שרייבער.

פֿאַרוואָס איז פֿאַרשטומט געוואָרן די יידישע ליטעראַטור אין ראַטן־פֿאַרבאַנד?

מען קאָן נישט שרייבן וועגן גורל פֿון דער ליטעראַטור אין טאָטאַליטאַרע לענדער, נישט דערמאָנענדיק דעם גורל פֿון דער יידישער ליטעראַטור אין ראַטן־פֿאַרבאַנד, אין דאָזיקן טאָטאַליטאַרן מוסטער־לאַנד (נאָכן אונטערגאַנג פֿון נאַצי־דייטשלאַנד).

דער גורל פֿון יידישן שרייבער אין ראַטן־פֿאַרבאַנד איז, נאַטיר־לעך, אַ צייט לאַנג געווען דער זעלבער ווי דער גורל פֿון שרייבער פֿון אַנדערע נאַציאָנאַליטעטן אין ראַטן־פֿאַרבאַנד.

פֿלוצלונג איז פֿאַרשוואונדן דער אַלטיטשקער היסטאָריקער פֿון דער יידישער ליטעראַטור י. צינבערג — ער איז געשטאָרבן אין תּפֿיסה. די האַק פֿון סאָוויעטישן גולם האָט געטראָפֿן אויך אים, ווי אַ סך, אַ סך אַנדערע.

עס איז פֿאַרשוואונדן אין די סאָוויעטישע דזשונגלס איינער פֿון די גרעסטע און איידלסטע יידישע דיכטער משה קולבאַק, וועלכער האָט, אין זיין דיכטערישער נאַאיוויקייט, אַנטקעגנגעטראָגן דעם ראַטן־פֿאַרבאַנד זיין ענטוזיאַזם און זיין גרויסן טאַלאַנט.

עס איז דאָרט אומגעקומען דער ערנסטער ליטעראַטור־קריטיקער און ליטעראַטור־היסטאָריקער מאַקס עריק, וועלכער האָט זיין קאָמוניסטישן גלויבן געוואָלט אויסלעבן (גאָר נישט ווי די סאַלאָן־קאָמוניסטן פֿון אַלע לענדער) נישט אין קאַפּיטאַליסטישן פּוילן, נאָר אין קאָמוניסטישן ראַטן־פֿאַרבאַנד.

און עס זענען אומגעקומען נאָך און נאָך, גוט באַקאַנטע, ווי איזי כאַריק, און ווייניקער באַקאַנטע.

און די ידיעות וועגן זייער אומקום און וועגן אופֿן פֿון זייער אומקום זענען דערגאַנגען צו אונדז אומדירעקט, דורך נישט־אָפֿיציעלע וועגן, — דאָס מאַכט דעם אופֿן און די דירעקטע סיבות פֿון זייער אומקום סודותדיק, אָבער זייער אומקום איז זיכער. (אויב נישט אַלע פֿון זיי זענען שוין פֿיזיש טויט, זענען זיי אָבער זיכער גייסטיק טויט.)

אָבער מיט אַ צוויי יאָר צוריק איז געשען מיט די יידישע שרייבער און מיט דער יידישער ליטעראַטור עפּעס אַזוינס, וואָס האָט קיין גלייכן נישט אפֿילו אין דער געשיכטע פֿון דער שרייבערישער מאַרטיראָלאָגיע אין ראַטן־פֿאַרבאַנד: אַלע יידישע שרייבער זענען פֿאַרשטומט געוואָרן, אַלע יידישע שרייבער און די גאַנצע יידישע ליטעראַטור זענען דאָרט ליקווידירט געוואָרן. טאָטאַלער גייסטיקער כרת!

די לעצטע יידישע צייטונגען זענען פֿאַרמאַכט געוואָרן; דער אַנטי־פֿאַשיסטישער קאָמיטעט איז געשלאָסן געוואָרן און אַ בית־הקברות־שטילקייט האָט זיך אויסגעלייגט איבער דער יידישער ליטעראַטור און די יידישע שרייבער אין ראַטן־פֿאַרבאַנד.

עס דערגייען קלאַנגען וועגן אינדיווידועלן גורל פֿון איינצלנע פֿון זיי, — דער זאָל האָבן דערשאָסן געוואָרן און יענער זאָל האָבן משוגע געוואָרן, — אָבער וואו קאָן מען זוכן דעם וואָרצל פֿון זייער קאָלעקטיוון גייסטיקן — און אפֿשר אויך פֿיזישן — כרת (וואָס וועגן אים קאָן קיין שום ספֿק נישט זיין)?

שוין פֿאַר דער מלחמה האָט זיך אין רוסלאַנד שטאַרק געמערקט דער וואוקס פֿון רוסיש־נאַציאָנאַלן פּאַטריאָטיזם איבער דעם רוסיש־סאָוויעטישן.

וואָס מער היטלער האָט געזוכט נאַציאָנאַלע ענערגיע ביי וואָ־טאַנען, האָט רוסלאַנד גענומען זוכן אינערלעכן קעגן־כוח נישט ביים קאָמוניזם, נאָר ביי פעטער דעם גרויסן און סוואָראָוון (און אפילו ביי די אַדמיראַלן פון דערטרונקענעם רוסישן פלאָט ביי צוסימאַ).

די דאָזיקע טענדענץ איז אַ סך שטאַרקער געוואָרן בעת דער מלחמה, ווען די מלחמה איז געוואָרן נישט קיין מלחמה פון קאָמוניזם קעגן קאַפּיטאַליזם (דאָס וואָלט צו ווייניק אַפּעלירט צו די ברייטע רו־סישע מאַסן), נאָר אַ פאָטערלענדישע מלחמה.

די דאָזיקע טענדענץ איז באַשטימט געוואָרן בלויז פאַר רוסלאַנד (פאַרן ע ר ש ט ן פאָלק צווישן די גלייכע ראַטן־פאַרבאַנדישע רעפּוב־ליקן, ווי סטאַלין האָט דאָס פּראָקלאַמירט אין זיינער אַ רעדע נאָך דער מלחמה), אָבער בעת דער מלחמה האָט מען אויסגענוצט אויך דעם נאַציאָנאַלן פּאַטריאָטיזם פון די צווייט־ראַנגיקע ראַטן־פאַרבאַנ־דישע פעלקער.

אפילו די יידישע קאָמוניסטן, וועלכע זענען תמיד געווען פויפּסט־לעכער פאַרן פויפּסט אין זייער קאַמף קעגן „בורזשואַזן" יידישן נאַציאָנאַליזם, האָבן געמוזט מיטשווימען מיטן מלחמה־שטראָם.

דער אַנטי־פאַשיסטישער קאָמיטעט האָט נישט נאָר געהאַלטן רעדעס דורכן ראַדיאָ צו די „ברידער יידן" אין דער וועלט, באַזונדערס אין אַמעריקע, נאָר מען האָט אפילו געשיקט קיין אַמעריקע אַ דעלע־גאַציע (פון פּראָפעסאָר מיכאָעלס און פּולקאָווניק איציק פעפער).

די יידישע שרייבער אין ראַטן־פאַרבאַנד האָבן גענומען נאַציאָ־נאַל אביסל פרייער אָפּאָטעמען. בערגעלסאָן האָט אָנגעשריבן אַ באמת־נאַציאָנאַלע דראַמע „דער פירשט ראובני", וואָס אין איר דערקענט מען זייער ווייניק איר געבורטס־אָרט. עס האָט זיך דרייסטער באַוויזן אין דער יידישער ליטעראַטור בר־כוכבא. און אפילו איציק פעפער האָט אָנגעשריבן אַ ליד „איך בין אַ ייד", אַ זאַך וואָס פריער איז זיך דאָס שווער געווען פאָרצושטעלן.

נאָך דער מלחמה האָט זיך אין ראַטן־פאַרבאַנד אָנגעהויבן אַ קאַמף קעגן „בורזשואַזן" נאַציאָנאַליזם פון די מינדערהייט־רעפּובליקן. מען האָט אָנגעהויבן צו ליקווידירן די פרייהייטן, וואָס זענען שוויי־געוודיק געשאָנקען געוואָרן די פעלקער פון רוסלאַנד. צוזאַמען מיטן אַנטוויקלטן רוסיש־נאַציאָנאַלן פּאַטריאָטיזם, האָט זיך אויך גענומען פאַרשטאַרקן דער רוסישער אימפּעריאַליזם (נישט נאָר אין דער אויסער־לעכער פּאָליטיק, נאָר אויך אין דער אינערלעכער).

עס איז גענוג צו באַטראַכטן אַביסל גענויער דעם אַזוי גערופענעם

„קאמף קעגן קאָסמאָפּאָליטיזם" אין דער ליטעראַטור אין ראַטן־פאַר־באַנד, כדי צו דערזען דעם וואָרצל פון דער טראַגעדיע פון דער יידי־שער ליטעראַטור אין ראַטן־פאַרבאַנד.

דער רוסישער שרייבער פּאַדייעוו שיצט אָפּ דעם רוסישן נאַציאָ־נאַל־פּאַטריאָטיזם אינם זאַמלבוך „פּראָבלעמען פון סאָציאַליסטישן רעאַליזם" („סאָוויעטסקי פּיסאַטעל", 1948), און ער נעגירט דעם נאַציאָנאַליזם־פּאַטריאָטיזם פון די נאַציאָנאַלע רעפּובליקן פון ראַטן־פאַרבאַנד.

דער קאַמף קעגן יעדן מין קאָנטאַקט מיט אויסלאַנד האָט אָנגע־נומען אין ראַטן־פאַרבאַנד אויך אַ ליטעראַרישע פאָרם. ער ווערט כמעט אָפּן געפירט אין נאָמען פון רוסישן פּאַטריאָטיזם און ער האָט אין זינען די אונטערדריקונג פון די באַזונדערע פּאַטריאָטיזמען פון די באַזונדערע סאָוויעטישע רעפּובליקן (אַ חוץ דעם גרויס־רוסישן), וואָס קומען צום אויסדרוק אין זייערע ליטעראַטורן. הינטער דעם קאַמף קעגן דער מערב־אייראָפּעאישער ליטעראַטור און נישט־כשרע ליטע־ראַרישע שטרעמונגען און דערשיינונגען (קאָסמאָפּאָליטיזם!) באַהאַלט זיך אויס דער סאָוויעטישער אימפּעריאַליזם.

דער סאָוויעטישער פּאַטריאָטיזם — זאָגט פּאַדייעוו — „האָט אַן ערנסטן שונא און קעגנער: די איבערבלייבענישן און אַבערגלויבנס פון בורזשואַזן נאַציאָנאַליזם. דעם בורזשואַזן נאַציאָנאַליזם איז ביז גאָר וויכטיק אַוועקצופירן אין דער פאַרגאַנגענהייט, אידעאַליזירן, אַרויסהויבן דאָס סאַמע אָפּגעשטאַנענע און פאַרשטאַנענע, דאָס נאַ־ציאָנאַליסטישע פון דעם וואָס איז געווען אין דער פאַרגאַנגענהייט, כדי צו זאָגן, אַז די דאָזיקע פאַרגאַנגענהייט איז געווען בעסער און אינטערעסאַנטער, ווי די קעגנוואַרט".

פּאַדייעוו האָט דעם מוט אָנצוקלאָגן דעם נאַציאָנאַליזם, די ליבע צו דער פאַרגאַנגענהייט פון די ליטעראַטורן פון די סאָוויעטישע רע־פּובליקן, — די רעפּובליקן פון רוסלאַנדס נאַציאָנאַלע מינדערהייטן, — ווייל דאָס איז אין הסכם מיט דער ליניע פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי, אָבער ער האָט נישט קיין מוט צו פרעגן דעם רעזשים, פאַרוואָס איז שלעכט צו פאַרהערלעכן די נאַציאָנאַליסטישע (ד. ה. רעאַקציאָנערע) פאַרגאַנגענהייט פון די נאַציאָנאַלע רעפּובליקן, בעת עס איז גוט צו פאַרהערלעכן סוואָראָוון, איוואַן דעם גרויזאַמען, פּע־טער דעם גרויסן און די אַדמיראַלן פון דער ים־שלאַכט ביי צוסימאַ.

אָבער לאָמיר ווייטער נאָכגיין אַביסל פּאַדייעוון: „איר געדענקט, — פרעגט ער פּאַטערלעך די דיכטער און קריטיקער פון די נאַציאָ־

נאַלע רעפּובליקן, — דער צענטראַל־קאָמיטעט האָט, אין זיין באַשלוס וועגן רעפּערטואַר פון אונדזערע טעאַטערס, אָנגעוויזן אויף אייניקע פעלערן פון דער ליטעראַטור פון די פעלקער פונם ראַטן־פאַרבאַנד: דאָס אַוועקגיין אין דער געשיכטע, די אידעאַליזאַציע פון דער פאַר־גאַנגענהייט".

און נאָך אַ גאַנצן סכאָלאַסטישן טראַקטאַט, קומט ער צום עיקר, צו אַ קאָנקרעטן ביישפּיל:

„מען האָט אונדז פאָרגעלייגט אַרויסצוגעבן אין ,סאָוויעטסקי פּיסאַטעל' אַ בוך פון יע. איסמאַאילאָוו ,די קאַזאַכסטאַנער סאָוויע־טישע ליטעראַטור'. זעט מען תיכף די פּרינציפּיעלע פעלערן פון דאָזיקן בוך... אין אים ווערט אידעאַליזירט דער פעאָדאַלער כאַני־שער פעריאָד פון דער געשיכטע פון קאַזאַכסטאַן. די כאַנען האָבן געקעמפט מיטן רוסישן צאַריזם, אָבער... די כאַנען — די פעאָדאַלן און גנבים — ווערן געשילדערט אַלס העלדן, און די כאַנישע שחיטה ווערט געשילדערט אַלס קאַמף פאַרן שאַפן די קאַזאַכסטאַנישע מלוכה. דער מחבר אידעאַליזירט די זינגער, וועלכע האָבן באַזונגען די העלדן פון די כאַנען, און גיט דאָס אָן אַלס ,העראָאישן פעריאָד פון דער קאַזאַכסטאַנער ליטעראַטור'. די ליטעראַטור פון יענער צייט, ווען קאַזאַכסטאַן איז געוואָרן אַ טייל פון דער רוסישער אימפּעריע, באַ־צייכנט דער מחבר אַלס ליטעראַטור פון דער ,עפּאָכע פון טרויער' ".

אָט־אָ־דאָס איז דער אונטערשיד צווישן אידעאַליזירן די צאַרן און זייערע גענעראַלן און אידעאַליזירן די קאַזאַכסטאַנישע כאַנען: דאָס ערשטע שטאַרקט דעם רוסישן פּאַטריאָטיזם און דאָס צווייטע קאָן נאָך אַמאָל שטאַרקן דעם קאַזאַכסטאַנער פּאַטריאָטיזם...

אָבער ווי אַזוי כשרט מען פאָרט דעם פאַרבאָט צו טרויערן אויף דער נאַציאָנאַלער פאַרשקלאַפונג דורכן צאַרישן אימפּעריאַליזם?

דערויף איז דאָ די סכאָלאַסטיק, די דיאַלעקטישע האַר־שפּאַל־טעריי:

„דאָ, — זאָגט פאַדייעוו מיט אַ טיפּזיניקן קנייטש אין שטערן, — איז אַ בולטער באַגריפן־פּלאָנטער. (דאָס מיינט ער נישט דעם ראַטן־פאַרבאַנדישן באַגריפן־פּלאָנטער — י. ר.). מען פאַרגעסט, אַז ביי אונדז זענען געווען צוויי רוסלאַנדס — אַ רוסלאַנד אַ צאַרישע, און אַ רוסלאַנד פון די דעקאַבריסטן, פון ביעלינסקין, פון די רעוואָלוציאָ־נערע דעמאָקראַטן, פון די פאָלקסטימלער (איצט זענען די דאָזיקע אַלע גוט אויף צו כשרן דאָס צווייטע, דאָס צאַרישע רוסלאַנד, אָבער ספּירידאָנאָוואַס גורל אין ראַטן־פאַרבאַנד איז באַקאַנט — י. ר.), פון

די מאַרקסיסטן־לענינצעס, דאָס רוסלאַנד פון פּושקינען, פון טאָלסטאָ־יען, פון טשעכאָוון, פון גאָרקין. דאָס איז ערשטנס, און צווייטנס, אַ חוץ דער קאָלאָניזאַטאָרישער רוסלאַנד האָבן עקזיסטירט אַנדערע מלו־כות־רויבער, וואָס האָבן באַדראָט די קליינע פעלקער. מיר וועלן נישט דערלויבן מען זאָל אידעאַליזירן די קאָלאָניזאַטאָרישע רוסלאַנד (און סוואָראָוו? און פּעטער דער גרויסער? און די אַדמיראַלן פון צוסימאַ? — י. ר.), אָבער מיר ווילן, מען זאָל זען די היסטאָרישע נויטווענדיקייט און די פּראָגרעסיווקייט פונם אַריינגיין אין באַשטאַנד פון דער רוסישער מלוכה פאַר אַ גאַנצער ריי פעלקער: אַנישט וואָלטן זיי געווען געוואָרן דערשטיקט דורך אַנדערע רויבער, וועלכע וואָלטן אָוועקגעפירט די דאָזיקע פעלקער פון יענעם גרויסן וועג, אויף וועלכן זיי האָבן געקאָנט אַרויפטרעטן אַ דאַנק דער עקזיסטענץ פון דעם אַוואַנגאַרד פון דער רעוואָלוציאָנער־דעמאָקראַטישער רוסלאַנד. פון רוסלאַנד — דער מוטער פון דער גרעסטער קולטור, פון רוסלאַנד פון די באָלשעוויקעס, פון דער אָקטאָבערשער רעוואָלוציע, פון רוסלאַנד, וואָס האָט די ערשטע דורכגעריסן דעם פראָנט פון אימפּעריאַליזם, פון סאָציאַליסטישן רוסלאַנד".

איך האָב דאָ נישט בדעה אויף דעם אָרט צו קאָמענטירן פּאַדייעוום אָפענע קאַרטן, דעם סאָוויעטישן ביישפּיללאָזן ציניזם, אָבער אָט אין דעם קורס ליגט דער וואָרצל פון לעצטן אַקט פון דער טראַגעדיע פון דער יידישער ליטעראַטור אין רוסלאַנד.

בעת דער מלחמה איז אָנגעקניפּט געוואָרן אַ געוויסער קאָנטאַקט צווישן דער יידישער ליטעראַטור אין ראַטן־פאַרבאַנד און אַמעריקע; די יידישע שרייבער זענען אין זייערע ווערק און אַרויסטרעטונגען גע־וואָרן מער יידיש־נאַציאָנאַל, מער געשיכטלעך־פאַרוואָרצלט; און מיטן גרינדן די יידישע מלוכה אין ישראל איז די בענקשאַפט פון די רו־סישע יידן, די אממיינסטן נאַציאָנאַל־פאַרמאָרעטע אין דער וועלט, געוואָרן אויפגעלעבט פון איר פאַרהלשטקייט, און זי האָט זיך ספּאָנ־טאַן אַרויסגעכאַפּט מיט אַ פלאַם ווען די סימבאָלישע פאַרקערפּערונג פונם ישראל־נס האָט זיך באַוויזן אויף די גאַסן פון מאָסקווע אין דער געשטאַלט פון דער ישראל־אַמבאַסאַדאָרין גאָלדע מייערסאָן; און היות אָט דאָס אַלץ איז געשען דאַן, ווען אין רוסלאַנד איז אויפגע־הויבן געוואָרן אַ קאַמף קעגן דעם נאַציאָנאַליזם פון די מינדערהייטן, קעגן זייער ליטעראַרישן פאַרהערלעכן זייער געשיכטע, פון זייערע זעלבשטענדיקע פאַרגאַנגענהייטן, טאָ ווי אַזוי האָט נישט געקאָנט

קומען דער קלאַפּ אויפן סאָוויעטישן שטייגער — אויסרייסן מיטן סאַמע וואָרצל?

דער קאַמף גייט קעגן אַלע ליטעראַטורן פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן, אָבער קעגן די יידן, דער נישט־טעריטאָריאַלער מינדערהייט, איז לייכטער צו געבן אַ טויט־קלאַפּ. (מען דאַרף אויך נעמען אין באַטראַכט, אַז דער אַנטיסעמיטיזם, וואָס איז קיינמאָל אויף אַן אמת נישט פאַרשוואונדן אין ראַטן־פאַרבאַנד, איז בעת און נאָך דער מלחמה געוואָרן אָפענער, אַגרעסיווער, און די ראַטן־מאַכט האָט באַשלאָסן צו גיין מיטן וועג פון קלענסטן ווידערשטאַנד: נישט אויסוואָרצלען דעם אַנטיסעמיטיזם, אָדער די אַנטיסעמיטן, נאָר די יידן).

בפרט אַז די יעווסעקציע האָט די יידישע ליטעראַטור און די יידישע קולטור אין משך פון אַ סך יאָרן רעדוצירט צו אַזאַ סימבאָלישן כזית (אפשר אויך געצוואונגענערהייט), אַז עס איז לייכט געווען צו צעקוועטשן עס מיט דער האַנט ממש — דורך צודריקן זי אין אַ פויסט.

די יידישע ליטעראַטור און די יידישע שרייבער אין ראַטן־פאַרבאַנד זענען געפאַלן אַ קרבן פון אַלגעמיינעם קאַמף קעגן נאַציאָנאַליזם פון די ראַטן־פעלקער און פון געוויסע אָפיציעלע הנחות דעם אַנטיסעמיטיזם.

און זייער פאַרניכטונג דאַרף גלייכצייטיק דינען אַלס וואָרנונג פאַר אַנדערע . . .

דער צאַריזם פלעגט קעגן דער געפאַר פון „קראַמאָלע” מאַכן פיזישע פאָגראָמען אויף יידן; דער ראַטן־פאַרבאַנד האָט קעגן דער געפאַר פון קראַמאָלע געמאַכט אַ קולטור־פאָגראָם אויף יידן. אַ פאָגראָם וואָס דאַרף ענדגילטיק ליקווידירן אין ראַטן־פאַרבאַנד די יידן־פראַגע (צוזאַמען מיט די יידן) . . .

אין גיכן וועלן דערשיינען

פאָלגנדיקע בראָשורן פון

י. ראַפּאָפּאָרט

1) חנה סענעש.

2) א קאָנצענטראַציע־לאַגער אין א טאַנץ־זאַל.

3) פאָלקסטימלעכע געשטאַלטן (פון מיינע באַגעגענישן).

4) סאָציאַליסטישער רעאַליזם.

5) די פילגעשטאַלטיקע געפאַר פון קאָמוניזם.

LITERATURE

IN DEMOCRATIC AND IN TOTALITARIAN COUNTRIES

By

O. RAPOPORT

ISBN:0-657-03348-0

[redacted]

Pr[redacted]*orks,*
634-[redacted]*rne.*